

Ars Sacra

Свештена уметност из збирки Уметничког одељења
Завичајног музеја у Јагодини

Осам векова аутокефалности
Српске православне цркве

Ars Sacra

Свештена уметност из
збирки Уметничког одељења
Завичајног музеја у Јагодини

Издавач

Завичајни музеј Јагодина

Одговорни уредник

Србољуб Милетић

Аутор изложбе и каталога

др Бранислав Цветковић

Рецензија

др Светлана Пејић, Републички завод за заштиту споменика културе Београд

др Бојан Поповић, Народни музеј Београд

Лектура и коректура

др Дејан Вукићевић, Народна библиотека Србије Београд

Фотографије

Милосав Брајковић

Обрада фотографија

Ђорђе Филиповић

Дизајн и прелом

Ђорђе Филиповић

Штампа

Златна књига Јагодина

Тираж

500

ISBN

978-86-85065-40-8

Пројекат изложбе са каталогом организоване поводом Осам векова аутокефалности Српске православне цркве остварен је захваљујући подршци и средствима Министарства културе и информисања Републике Србије.

ЗВЕЗДАНИХ МУЗЕЈ ЈАГОДИНА

ОСАМ ВЕКОВА АУТОКЕФАЛНОСТИ
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

БРАНИСЛАВ ЦВЕТКОВИЋ

ARS SACRA

СВЕШТЕНА УМЕТНОСТ
ИЗ ЗБИРКИ УМЕТНИЧКОГ ОДЕЉЕЊА
ЗАВИЧАЈНОГ МУЗЕЈА
У ЈАГОДИНИ

КАТАЛОГ ИЗЛОЖБЕ

ЈАГОДИНА 2019

Скраћенице:

БМС	Библиотека Матице српске, Нови Сад
ЗМЈ	Завичајни музеј, Јагодина
НБС	Народна библиотека Србије, Београд
НМ	Народни музеј, Београд
АП	Археографски прилози НБС, Београд
Гласник ДКС	Гласник Друштва конзерватора Србије, Београд
Гласник НБС	Гласник Народне библиотеке Србије, Београд
ЗМПУ	Зборник Музеја примењене уметности, Београд
ЗМСЛУ	Зборник Матице српске за ликовне уметности, Нови Сад
ЗНМ	Зборник Народног музеја, Београд
ЗФФ	Зборник Филозофског факултета, Београд
ПКЈИФ	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд
Саопштења РЗЗСК	Саопштења Републичког завода за заштиту споменика културе, Београд
Свеске ДИУС	Свеске Друштва историчара уметности Србије, Београд
инв. бр.	инвентарни број
кат. бр.	каталожки број

Упоредо с разноврсним активностима у кабинетима, депоима и на терену, које често укључују научноистраживачки рад, једна од основних делатности музејске установе јесте представљање резултата рада кроз публикације, стручне и научне скупове, предавања, медије и, посебно, изложбе различитих концепција и садржаја, од сталних и повремених, до студијских и ретроспективних. Пред читаоцима је каталог нове, пригодне изложбе, коју чини разноврсна грађа. Њен циљ је да се излагањем мало познатих и непознатих експоната стручна и најшира јавност упозна са степеном заштите и проучености оног дела музејског фонда који припада сакралној баштини, и тиме на пригодан начин обележе два важна историјска датума – велики јубилеј осамстогодишњице стицања самосталности Српске православне цркве,¹ и шездесет пет година од оснивања Завичајног (регионалног) музеја у Јагодини.²

Ars sacra, свештена уметност, представља значајан чинилац како националне, тако и светске културне баштине, која се у нашој средини систематски изучава и јавности представља према највишим стандардима.³ Изложена грађа у Галерији Завичајног музеја припада фондовима Уметничког одељења музеја (рукописи, стара и ретка књига, култни и богослужбени предмети, скулптуре, иконе, фреско-уломци, копије фресака, епиграфика, архитектура, фотографија, разгледнице),⁴ а избор експоната осветљава сложене околности настајања збирке и указује на њихову разноврсност и укупан културно-историјски значај.⁵ У погледу опште замисли и

¹ Јубилеј је у домаћој средини обележен великим међународним научним скупом, који је у организацији Православног богословског факултета одржан у Београду 10–14. децембра 2018. године, в. *Међународни научни скуп Осам векова аутокефалије Српске православне цркве (1219–2019). Историјско, богословско и културно наслеђе. Програм и зборник резимеа*, пр. В. Пузовић, В. Таталовић, Београд 2018. Такође, в. Д. Грбовић, 60 година Завичајног музеја у Јагодини, Јагодина 2019.

² За основне податке о музеју, в. М. Којић, *Завичајни музеј Јагодина*, Енциклопедија српске историографије, ур. С. Ђирковић, Р. Михаљчић, Београд 1997, 218. Такође, в. Д. Грбовић, 60 година Завичајног музеја у Јагодини, Јагодина 2017.

³ За поједине новије пројекте, в. *Сакрална уметност српских земаља у средњем веку*, ур. Д. Војводић, Д. Поповић, Београд 2016; *Српско уметничко наслеђе на Косову и Метохији. Идентитет, значај, угроженост*, ур. М. Марковић, Д. Војводић, Београд 2017.

⁴ Иако Збирке фотографија и разгледница формално припадају Историјском одељењу, њих води историчар уметности, виши кустос Јасмина Трајков, и њихово премештање у Уметничко одељење је у поступку.

⁵ *Zavičajni muzej Jagodina. Stalna izložbena postavka. Katalog*, ур. В. Цветковић, S. Dodić, Jagodina 2001, 44–48, сл. 81–95. За сумарне податке о настајању ових збирки в. Грбовић, *нав. дело*, 131–144, 195–196.

⁶ Б. Цветковић, *Ризнице јагодинских храмова. Каталог изложбе поводом Двестагодишњице Старе цркве у Јагодини*, Јагодина 2018.

структуре ова изложба надовезује се на поставку под називом *Ризнице јагодинских храмова*, која је поводом обележавања два века Старе цркве у Јагодини била приређена у Завичајном музеју током лета 2018. године.⁶

* * *

Збирка старе и ретке књиге, формирана 1992. године издвајањем грађе из фонда музејске стручне библиотеке, садржи сто осамдесет и шест предмета прибављених откупом и поклоном. Највећи део збирке, у којој има јединствених примерака, чине стари и ретки примерци из књижевности и историографије, као и уџбеници, а мањи богослужбене књиге. Иако се један број изабраних предмета често налазио у саставу сталних поставки музеја, грађа из збирке посебно је излагана само у једној прилици,⁷ док су делови подзбирке ретке књиге били публиковани у три наврата.⁸ Између 2010. и 2014. године четрдесет седам предмета из збирке је заштићено у Конзерваторској лабораторији НБС, и од тада траје поступак њиховог проглашења за културна добра од изузетног значаја, због чега се ова збирка посебно издваја.

Међу најстаријим предметима у збирци јесте и један *Зборник молишви*, штампан 1764. године (кат. бр. 46).⁹ Иако овом примерку недостаје предња корица, поуздано је реч о издању објављеном у Венецији код Димитрија Теодосија (око 1730–1782),¹⁰ према обрасцу молитвеника који су исте године били издавани у Кијевопечерској лаври.¹¹ Зборник садржи осамнаест различитих молитви, нема накнадних записа, па тако ни првобитни ималац није познат. Ипак, садржај књиге веома је занимљив, јер се у више молитава на листовима 16–33 зазива Божија помоћ против *јеретика, варвара, Агарена и Мухамеданаца*, што је одраз сложеног војно-политичког контекста средином 18. века.

⁷ М. Марковић, Љ. Милић, Р. Ристић, *Стара и ретка књига у светозареваким библиотекама. Каталог изложбе*, Светозарево 1985, 3–5, 9, бр. 5, 10, 14, 27, 49, 82.

⁸ Б. Цветковић, *Непознати заоставиштина Миленка Веснића*, ЗМПУ 2 (2006) 65–72; исти, *Између приватној и јавној: Сивеца Михаиловић*, ЗМПУ 39 (2011) 158–162, сл. 9, 10; исти, *Повез еснафске књиге или луксузни спомен албум? Прилог изучавању уникатног књиговештва*, ЗМПУ 13 (2017) 62–69.

⁹ *Благотребна екстенџ тоест: соврание благодотребнихъ прошенїи ко вредени и нѣжданиъ различнїиъ*, [код Димитрија Феодосїа] [Венеција] 1764.

¹⁰ О штампару Димитрију Теодосију и другим издавачима српских књига у Венецији, в. М. Пантић, *Штампар старих српских књига Димитрије Теодосије*, ПКЈФ 24/3-4 (1961) 206–235; М. Фин, *Венеција и српска књига*, Глас библиотеке 19 (2012) 86–98 (са библиографијом).

¹¹ За неке аналогне примерке у БМС, в. М. Брковић, *Српске књиге и периодика 18. века Библиотеке Матице српске*, Нови Сад 1996, 40–43.

Један други Молитвеник сасвим малог формата, објављен 1821. године у Будиму (кат. бр. 47), има потпунији садржај (молитве, тропари, канони, месецослов), као и седам бакрорезних илустрација.¹² На основу записа на форзац листовима дознаје се да је од 1844. године припадао породици Лазара Милојковића, београдског абације и трговца, чија је кћер Станка од 1873. до смрти 1903. године била удата за трговца Николу Спасића (1838–1916), познатог народног добротвора и задужбинара. Молитвеник је значајан не само што у њему има записа из прве половине 19. века који доносе датуме рођења нових чланова породице и што има првобитан повез, већ и што је унутар предње корице прилепљен један лист хартије с ручно писаном таблицом „несрећних”, тј. малерозних, дана. Реч је о *данима Туха Брахеа*, северноевропској сујеверици,¹³ која се без имало основа приписује Тихобраху (Tycho Brahe, 1546–1601), чувеном данском астроному и учитељу Јохана Кеплера.¹⁴ Сама таблица је у српску средину стигла преко Русије, јер се налази у оквиру посебног поглавља једног веома ретког сановника преведеног с руског језика, чији примерак из 1835. године садржи збирка јагодинског музеја,¹⁵ док издања из 1808. и 1849. године поседује фонд БМС.¹⁶

Добро је очуван и примерак *Зборника молбених пјенија*, штампаног 1838. године у Београду (кат. бр. 44).¹⁷ Он садржи деветнаест молитви и чинова, једну бакрорезну слику, и има добро очуван оригинални повез с мотивима расцветалог крста и путира, у оквиру од биљног украса. Иако нема накнадних записа, на странама 87а и 87б, у тексту *Благодарења Богу за стечени опрост*, у неком тренутку непознати корисник књиге прецртао је графитном оловком имена и владарске интитулације кнеза Милоша и кнегиње Љубице, као и њихових синова и наследника, младих кнежева Милана и Михаила. Ову

¹² Зборник или Собрание всакожд христіанних потребных деленій, въ Бѣдинѣ Градѣ 1821. За аналогне примерке у БМС, в. Ф. Пјевач, Ј. Карталовић, Српске књиге Библиотеке Матице српске 1801–1867. Том 3, Нови Сад 2007, 81–82.

¹³ О овој сујеверици в. R. Ch. B. Tullins, *Samtlige skrifter* 2, Kjobenhavn 1771, 305–309; J. M. Thiele, *Danmarks Folkesagn* 3, Kjobenhavn 1860, 24; H. Marryat, *A Residence of Jutland, the Danish Isles, and Copenhagen* I, London 1860, 309; Th. Beck, *Aschehoughs store astrologileksikon*, Lindhardt og Ringhof 2007, 42.

¹⁴ О њима в. J. von Hasner, *Tycho Brahe and J. Kepler in Prag. Eine Studie*, Prag 1872; J. L. E. Dreyer, *Tycho Brahe. A Picture of Scientific Life and Work in the Sixteenth Century*, Cambridge 1890.

¹⁵ Большееное огледало кое открыва тинне ствари, у Београду 1835, 58–59. Реч је, у овом тренутку, о једином сачуваном примерку те веома ретке књиге у домаћим музејским, архивским и библиотечким фондovima.

¹⁶ За ова издања и примерке у БМС, в. Ф. Пјевач, Ј. Карталовић, *Српске књиге Библиотеке Матице српске 1801–1867*. Том 1, Нови Сад 2005, 205–207.

¹⁷ Последованіе Молбенихъ Пѣніи, въ Бѣлградѣ 1838. За аналогне примерке овог ретког издања у БМС, в. Ф. Пјевач, Ј. Карталовић, *Српске књиге Библиотеке Матице српске 1801–1867*. Том 2, Нови Сад 2006, 429.

интервенцију свакако треба приписати неком острашћеном „карађорђевићевцу” и разумети је у контексту династичких међусобица око средине 19. века.

Осим ових молитвеника намењених свештенству и верницима уопште, изложени су и поједини примерци богослужбених књига. Међу њима је и савршено очувано *Правило* (типик) српске цркве Светог Спиридона у Трсту (кат. бр. 43), који је 1802. године Викентије Ракић (1750–1818), фенечки јеромонах, објавио у Венецији код Пана Теодосија (око 1750 – око 1830).¹⁸ Мала налепница на оригиналном повезу, као и запис, изведен предвуковским писмом унутар предње корице, који каже да се из те књиге служи 12. децембра сваке године на дань *Св(ета)гш Спиридона*, сведоче да је типик некада припадао књијници јагодинске Старе цркве.¹⁹

Једна од новијих аквизиција Музеја је и ретко издање добро очуваног *Псалтира*, штампаног 1857. године у Београду (кат. бр. 49).²⁰ Примерак има оригинални кожни повез с утиснутим мотивима крста и путира, нешто једноставнијег облика од оних на молитвенику из 1838. године (кат. бр. 44), као и једну бакрорезну илустрацију. Унутар предње корице и на прва два листа стоје записи о томе да су средином 19. века монаси Манастира Каленића даровали овај псалтир у спомен дечаку Давиду Милошевићу из села Међуреча, након што су родитељи онемогућили његов покушај да се у Каленићу замонаши. На задњој корици се налази и препис једне тапије из средине 19. века о купопродаји земљишта у левачком крају.

Из исте године потиче још једно веома ретко издање, *Часослов*, штампан такође у Београду (кат. бр. 45).²¹ Захваљујући кратком запису, изведеном предвуковским писмом на л. 1, сазнаје се да је 1. новембра 1857. године часослов набавио извесни Радован Ђорђевић, млади ученик из села Глоговца код Јагодине. Веома занимљив је други, знатно млађи запис на задњем форзац листу јер садржи похвалу краљу Александру (I Карађорђевићу) и текст *Возбраној војеводје*,

¹⁸ Правило иже во Св(ѣ)тѣхъ Оца нашего Спирідона, въ Венеціи 1802. За аналогне примерке у БМС в. Пјевач, Карталовић, *нав. дело*, Том 3, 41–42. О Викентију Ракићу и српској цркви у Трсту в. Д. Медаковић, *Летопис Срба у Трсту*, Београд 1987, 75–120. Такође, в. Ј. Карталовић, Љ. Иваз, *Вићентије Ракић (1750–1818)*. Каталог изложбе, Нови Сад 2000.

¹⁹ За цркву Светог Арханђела Михаила у Јагодини в. *Симпозион Два века Старе цркве у Јагодини*. Зборник радова, ур. Б. Цветковић, Н. Станојловић, Јагодина 2017 (са старијом литературом).

²⁰ Псалтирь, въ Бѣлградѣ 1857. Такође, в. *Дарови прошлости*. Аквизиције Завичајног музеја Јагодина 2013–2019, ур. Ј. Трајков, Јагодина 2019, 25, бр. 143 (омашком је за годину издања дата 1845).

²¹ Часословъ во оупотребленіе Св(ѣ)тѣхъ православнихъ цркве восточнаго вѣроисповѣданія, въ Бѣлградѣ 1857.

уводну строфу Богородичиног акатиста којом се још од средњег века Богородица слави као брзи и сигурни доносилац својних победа.

На изложби се налази и једно од пионирских дела домаће историографије, такође веома ретка српска књига, *Опис древности српских на Светој Гори*, који је сликар и писац Димитрије Аврамовић (1815–1855) објавио 1847. године у Београду (кат. бр. 48).²² Записи и печати на унутрашњим листовима и повезу сведоче да се налазила најпре у Старој цркви у Јагодини, а потом при јагодинском Саборном храму Светих Петра и Павла.

Такође веома ретко издање у збирци је и један богословски уџбеник, *Пространи катихизис* (кат. бр. 50),²³ који је припадао Мијајлу Тимићу (1860–око 1880), сину Миленка Тимића (1816–1892), родоначелника познате јагодинске судијске породице.²⁴ Широм текста и на маргинама налазе се записи, коментари, као и спискови школских предмета с оценама младог Мијајла. Овај примерак јесте редак и веома вредан куриозитет јер насловна страна и садржај књиге припадају издању штампаном у Београду 1863. године, док само корице потичу од издања из 1865. године.

У збирци Старе и ретке књиге има и више молитвених последовања. Једно такво је веома ретко издање *Чина с молитвама за оболеле*, штампано 1763. године у Венецији код Димитрија Теодосија (кат. бр. 41).²⁵ Штампани молабни ове врсте постоје и у фонду БМС, а један је и део рукописног молабника (Рс 428), писаног око 1800. године, из збирке НБС.²⁶ Примерак јагодинског музеја првобитно је био увезан с једним сасвим кратким рукописним егзорцизмом, од кога је 1994. године раздвојен током заштитне обраде при Конзерваторској лабораторији НБС.

У питању је *Молитвени чин за оболеле од нечистих духова* (кат. бр. 42), који сада припада Збирци рукописа, оформљеној 1993. године од

²² Д. Аврамовић, *Описаније древности српски у Светој (Атонској) Гори: сь XIII лишоѳрафираны шаблиця*, у Београду 1847; Ј. Хркаловић, *Каталог ретких српских књига 1741–1941*, Београд 1971, 14. За аналогне примерке у БМС в. Пјевач, Карталовић, *нав. дело*, Том 1, 5. За Д. Аврамовића као истраживача старина в. Д. Медаковић, *Истраживачи српских старина*, Београд 1985, 24, 99, 127–129; *Димитрије Аврамовић: уметник европских оквира и српској коншексиа*. Зборник радова, ур. И. Борозан, Нови Сад 2017.

²³ *Пространи катихизисъ за учеѳусе младежь*, у Државной книгопечатни, у Београду 1863. За аналогне примерке у БМС в. Пјевач, Карталовић, *нав. дело*, Том 2, 452.

²⁴ Р. Милосављевић, *Јагодински биографски лексикон*. Биографски подаци за 1000 личности Јагодине, Јагодина 2006, 181–182.

²⁵ *Последованіе долебна за болашаго, код Динитрија Феодосіа* [Венеција] 1763. За аналогне примерке у БМС в. Брковић, *нав. дело*, 183.

²⁶ Љ. Штавланин-Ђорђевић, М. Гроздановић-Пајић, Л. Цернић, *Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије. Књига прва*, Београд 1986, 268.

постојеће студијске грађе у музеју. Збирка је касније незнатно допуњавана путем откупа и поклона, па данас броји двадесет девет предмета. Ова врста релативно кратких молабних последовања и сличне апокрифне молитве наслеђени су из древних времена,²⁷ таквих има и у више рукописа из збирке НБС (бр. 75, 86–88, 263, 278, 428),²⁸ чија структура одговара требницима.²⁹

Најстарији и најзначајнији део збирке чине рукописни одломци које је након свог боравка на Атосу 1893. године у свој јагодински дом донео Богољуб Тирић (1854–1928), у то време професор и директор Нишке гимназије.³⁰ Једанаест пергаментних и два папирна листа некада су припадали рукописима карејске и хиландарске библиотеке.³¹ Пошто је за време боравка на Светој Гори Б. Тирић помагао хиландарцима у почетној фази сређивања манастирске библиотеке, они су му, као предавачу француског и старословенског језика, даровали више волантних листова с разноврсним дуктусом и из различитих богослужбених књига, да би их као наставна средства користио у раду с ученицима.³²

Због старине и структуре истичу се три бифолиона раније непознатог *Минеја за децембар* (Тирић ЗМЈ 1), који је 1330/40. године исписао, највероватније у Кареји, по имену непознати аутор данашњих хиландарских *минеја* бр. 145 и 147 (кат. бр. 30–32). На првом и последњем листу налазе се записи с литургичким упутствима, а у заглављу првог листа је илуминација у виду флоралне заставице. Рукописни листови садрже делове канона светим пророцима Науму и Агеју, и светитељима Амвросију, Патапију, Севастијану и Вонифантију.

²⁷ Ђ. Трифуновић, *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Београд 1990, 156–172.

²⁸ Штавланин-Ђорђевић и др., *нав. дело*, 165, 178–182, 231, 232, 268. Такође, в. Б. Цветковић, „Свето јеванђеље” манастира Благовештења, АП 18 (1996) 355, сл. 14.

²⁹ Трифуновић, *нав. дело*, 350–351; E. Levin, *The Trebnik as a Source for Social History*, Проучавање средњовековних јужнословенских рукописа, ур. П. Ивић, Београд 1995, 189–192.

³⁰ Рукописи су у музејски фонд стигли захваљујући теренском раду Анице Јовановић, музејског сарадника, в. Грбовић, *нав. дело*, 200. За резултате обраде в. Б. Цветковић, *Тирићеве хиландарски одломци из збирке Завичајног музеја у Јајодини*, АП 16 (1994) 91–140.

³¹ За целовито факсимилно издање в. Б. Цветковић, *Осам векова Хиландара. Хиландарски рукописни одломци из збирке Завичајног музеја у Јајодини. Каѳалој*, Јагодина 2002. Откриће хиландарских фрагмента у збирци јагодинског музеја привукло је већу пажњу страних слависта, в. А. А. Турилов, *К отождествлению частей некоторых фрагментированных сербских рукописей конца XIII–XIV вв.*, АП 26–27 (2004–2005) 123–154; исти, *Сербские отрывки XIII–XVI вв. в собрании русского Пантелеймонова монастыря на Афоне*, АП 28 (2006) 53–104; исти, *Межславянские культурные связи эпохи Средневековья и источниковедение истории и культуры славян. Этюды и характеристики*, Москва 2012, 345, 348, 386, 387, 390, 396, 401–403, 419, 420.

³² О томе в. В. Cvetković, *Fragments of Chilandari Manuscripts in the Regional Museum in Jagodina, Collections, remaniements, expositions: les vies du manuscrit médiéval au périodes moderne et contemporaine*, Paris (у штампи).

Дедињу,³⁸ који је 1935. године као елаборат написао инжењер Сергеј Николајевич Смирнов (1877–1958), у време изградње и украшавања цркве Светог Андреје на Дедињу (кат. бр. 39).³⁹ Други предмет јесте нацрт на паус папиру за ктиторски натпис над порталом овог истог храма (кат. бр. 40), који је 27. октобра 1934. године исцртао архитекта Николај Петрович Краснов (1864–1939), један од водећих градитеља у Београду у међуратном периоду.⁴⁰ Пошто се у литератури, као и у одлуци о проглашењу комплекса за споменик културе, као аутори живописа наводе руски сликари Борис Обрасков, Виктор Шевцов, Никола Мејендорф и Варун Секрет,⁴¹ аутограф Н. Краснова као извођача нацрта за ктиторски натпис потврђује његову кључну улогу у осмишљавању како целине, тако и детаља дворског комплекса.⁴²

* * *

Међу експонатима изложена је и мања група уломака јошаничког живописа која се чува у оквиру Збирке фреско-фрагмената. Формирана је 1993. године након проналаска 414 фрагмената фресака у порти Манастира Јошанице 1992. године.⁴³ После обраде за збирку је инвентарисано 55 предмета, а 359 смештено је у студијску грађу. Посебан значај ове групе предмета везан је за вишегодишњи пројекат изучавања Манастира Јошанице, с тим што у музејском фонду Археолошког одељења има и фреско-уломака са локалитета Жупањевац, Каленић и Манастирак. Значајно место припада деловима портрета деспота Ђурђа Бранковића (кат. бр. 2), који садрже уломке владарског сакоса пурпурне боје посутог венчићима бисера, јер представљају сведочанство употребе те византијске сакросанктне инсигније и

³⁸ Други примерак рукописа налази се у легату С. Смирнова, в. Б. Трпковић, *Сѣтари двор на Дедињу*, Свеске ДИУС 16 (1985) 101, н. 3; Стефановић, *Заосѣавишћина Серјеја Смирнова у Посебним фондovima Народне библиотеке Србије*, Гласник НБС 1 (2000) 107–111.

³⁹ За потпун опис ликовног дизајна насловне стране и садржаја рукописа в. Цветковић, *Трајови*, 121–122.

⁴⁰ За опис и транскрипцију текста ктиторског натписа в. Цветковић, *Трајови*, 122.

⁴¹ Уп. Трпковић, *нав. дело*, 102; *Одлука о ушврђивању дворског комплекса на Дедињу у Београду за споменик културе*, Службени гласник РС 11 (5. март 2010); Т. Борић, *Сѣварање њрошлосћии: дворски комплекс династиије Карађорђевић у свећлосћии обнове средњовековља*, *Замишљање прошлости и рецепција средњег века у српској уметности XVIII–XXI века*, ур. Л. Мереник и др., Београд 2016, 135–145.

⁴² О раду С. Смирнова и Н. Краснова у Србији в. Ж. Шкаламера, *Архитекћии Никола Краснов (Москва 1864 – Београд 1939)*, Свеске ДИУС 14 (1983) 109–129; М. Јовановић, *Ојленац. Храм свећлој Борђа и маузолеј Карађорђевића*, Топола 1989, 89, 229; исти, *Руски њечай. Краснов и Смирнов: ѡрадишћии ѡреградњии Београда*, Свет 227 (1990) 48; исти, *Краљ Александар и руски уметници*, *Руска емиграција у српској култури XX века I*, пр. М. Сибиновић, М. Межински, А. Арсењев, Београд 1994, 93–97; В. Камилић, *Двор јујословенској краља кроз сѣваралашћии архитекћии Николе Краснова. Каћалол изложбе*, Београд 2012.

⁴³ Б. Цветковић, *Уломци фреско-сликарсћии из манасћиира Јошанице*, Гласник ДКС 18 (1994) 99–101.

током последњег раздобља српске средњовековне државе.⁴⁴ Изложен је и уломак једне светитељске фигуре који указује на степен оштећења живописа у време велике преградње храма средином 19. века (кат. бр. 3), као и делови позадине уништеног натписа (кат. бр. 4–5). Такође, делови фигура два света ратника са порушеног преградног зида између наоса и припрате (кат. бр. 6–7), сведоче како о размерама те девастације, тако и о првобитном броју светих ратника у јошаничкој цркви који је премашивао обим ове категорије светих у великим храмовима Раванице и Ресаве.⁴⁵

Од изузетног значаја је велики фреско-фрагмент с ликом Светог апостола Петра, јединим остатком зидног сликарства цркве Манастира Богородице Петрушке у клисури реке Црнице (кат. бр. 1). У питању је експонат који је у фонд музеја приспео још крајем 1960-их година, али се након конзервације све до недавно налазио у Народном музеју у Београду. Тај драгоцен уломак открива рад, по имену непознатог, али изванредно зографа с почетка 15. века, а припадао је стојећој фигури апостолског првоначалника која се заједно са својим панданом, Светим Павлом, по свој прилици налазила на западном зиду наоса.⁴⁶

* * *

Посебну збирку чине копије фресака које у највећем броју имају велики формат. Настала је убрзо по смештају музејске установе у зграду Соколског дома, подигнутог 1935. године према пројекту архитекте Момира Коруновића, и која је 1987. године добила статус споменика културе.⁴⁷ Након усељења установе у стари соколски дом, управа Музеја је 1984. године наручила израду копија фресака из обићних манастира Ресаве и Каленића код једног од водећих српских копииста, академског сликара Часлава Цолића. Збирка ће касније бити знатно увећана након успешне дугогодишње сарадње с Галеријом фресака Народног музеја у Београду, крунисане изложбом средњовековних владарских портрета.⁴⁸ Тада је јагодински музеј добио на дугорочно коришћење велики број копија из Галерије фресака, и у збирци сада има 22 примерка копија фресака из манастира широм Србије.

⁴⁴ Цветковић, *Манасћиир Јошаница код Јагодине*, 35, сл. 7.1.

⁴⁵ Исто, 88–90, 118–120, сл. 16.14–16.16.

⁴⁶ Б. Цветковић, *Фрајменћии зидној сликарсћии из цркве Блаја Марија Пејрушка*, Гласник ДКС 31 (2007) 179–182.

⁴⁷ О згради Музеја в. А. Кадијевић, *Момир Коруновић*, Београд 1996, 87–88, 123, 158, сл. 82.

⁴⁸ Б. Поповић, *Порћирећии срћских владара у средњем веку. Каћалол изложбе*, Народни музеј у Београду и Завичајни музеј у Јагодини, Јагодина 2005.

Једна од Цолићевих копија јесте раскошна фигура *Свeйшoй Никитe* из Манастира Ресаве (кат. бр. 12). Она са суседним фигурама Светог Арете и Светог Нестора представља карактеристичан део зидног украса гробне цркве деспота Стефана Лазаревића који су 1418. године извели најбољи солунски зографи тог доба.⁴⁹ Приказ великомученика Никите Гота у Ресави јесте пример споја традиционалног и савременог, јер светитељ има костим римских војника, док сабља и дуго копље одражавају типологију позносредњовековног оружја.⁵⁰

На изложби се налази још једна фреска с фигурама светих ратника, коју је 1955. године копирао Рајко Николић (кат. бр. 17): фигуре *Свeйшix Теодора Тирона, Георгија и Теодора Сѣраѣилаѣа* из цркве Манастира Раванице коју су око 1385. године живописали сликари исте солунске радионице, ангажоване на изради фресака у Ресави три десетлећа касније.⁵¹ Груписање светих ратника уз олтарску преграду у хришћанским храмовима јесте одраз посебног места које заузимају у хијерархији светих, а број њихових представа био је увећаван у време ратних сукоба, пошто су им упућиване молитве за помоћ у биткама.

Међу копијама изложен је и сегмент зидног украса из Манастира Каленића чији се сликани програм с разлогом приписује домаћем зографу Радославу.⁵² Реч је о једној од најпознатијих каленићких фресака, *Свадби у Кани* (кат. бр. 13), коју је 1984. године копирао Часлав Цолић. Њен значај за историју иконографије почива на примени гестова који истичу евхаристијску симболику Исусовог чуда претварања воде у вино у Кани, као и на метафори сотириолошког смисла евхаристије као свететајне.⁵³

Највећи број изложених фреско-копија чине портрети историјских личности који ликовним, текстуалним и иконографским садржајем представљају пребогат скуп изворних података о развијеној владарској и црквено-политичкој идеологији српске средњовековне државе. Кључни корак у изградњи особене политичке теорије раних Немањића начињен је установљењем култа оснивача династије и првог националног светитеља.⁵⁴ О томе сведочи монументалан *Пренос мошћију Свeйшoй Симeона Немање* из Хиландара у Студеницу 1208. године (кат. бр. 15), фреска из јужног сопоћанског параклиса посвећеног Светом Симеону Немањи, из око 1270. године, коју је 1953. године копирао Милан Лађевић.⁵⁵

Несумњиво најутицајнија личност прве генерације Немањића био је студенички архимандрит Сава, потоњи први српски архиепископ, чијом је свеобухватном делатношћу млада рашка држава 1219. године стекла црквену самосталност.⁵⁶ Овај догађај на изложби је комеморисан ликом *Свeйшoй Саве Срѣској* из цркве Манастира Грачанице, коју је 1321. године осликала зографска радионица Астрапа (кат. бр. 16), а 1956. године Савин портрет је копирао Душан Михаиловић.⁵⁷ Одевен у архијерејски сако, налази се на западном зиду грачаничког наоса уз фигуре Светог цара Константина Великог и Свете царице Јелене чиме је истакнута паралела између првих хришћанских владара и првог поглавара самосталне српске цркве.

Међу експонатима посебно место припада *Кѣишѣорском ѣорѣреѣу архиеѣискоѣа Данила Друѣоѣ* из Цркве Богородице Одигитрије у комплексу Пећке патријаршије, сликаном 1335/7. године, а који је 1960. године копирао Шиме Перић (кат. бр. 18).⁵⁸ Реч је о једној од најистакнутијих личности српске историје, блиском сараднику и саветнику краљева раног 14. века, ученом

⁴⁹ М. Марковић, *Свети ратници из Ресаве. Иконографска анализа, Манастир Ресаве. Историја и уметност*, ур. В. Ј. Ђурић, Деспотовач 1995, 206, 208, сл. 13, 21; Ј. Prolović, *Resava (Manasija). Geschichte, Architektur und Malerei einer Stiftung des serbischen Despoten Stefan Lazarević*, Wien 2017, 323, fig. 65, Т. 104, 107, Abb. 266, 269.

⁵⁰ Ch. Walter, *The Warrior Saints in Byzantine Art and Tradition*, Ashgate 2003, 231–233; М. Marković, *St. Niketas the Goth and St. Niketas of Nikomedeia. Apropos Depictions of St. Niketas the Martyr on Medieval Crosses*, ЗМСЛУ 36 (2008) 19–41, Fig. 16.

⁵¹ М. Беловић, *Раваница. Историја и сликарство*, Београд 1999, 144, 271, Т. LXXIX, LXXXI; Марковић, *Свети ратници из Ресаве*, 197–204.

⁵² В. Ј. Ђурић, *Сликар Радослав и фреске Каленића*, Зограф 2 (1967) 22–29; Т. Стародубцев, *Српско зидно сликарство у земљама Лазаревића и Бранковића. Књига II*, Београд 2016, 159–177 (са литературом).

⁵³ В. Cvetković, *Some Hierotopical Aspects of the New Jerusalem Programmes in the Fifteenth-Century Serbia*, New Jerusalem. Hierotopy and Iconography of Sacred Spaces, ed. A. Lidov, Moscow 2009, 616–617, fig. 10; И. Стевовић, Б. Цветковић, *Манасѣир Каленић*, Београд 2007, 47–48, сл. 21; Б. Цветковић, *Манасѣир Каленић. Шесѣи векова. Духовни бегем оѣшачасѣва. Кашлоѣи изложбе*, Јагодина 2007, 8–9, 17, бр. 52. Уп. D. Simić-Lazar, *Kalenić et la dernière période de la peinture byzantine*, Skopje – Paris 1995, 120–123, Pl. XIV; иста, *Каленић. Сликарство, историја*, Крагујевац 2000, 185–189, Т. XX, XXI, сл. 18.

⁵⁴ О томе в. Д. Поповић, *Под окриљем светости. Култ светих владара и реликвија у средњовековној Србији*, Београд 2006, 27–73; иста, *Ризница спасења. Култ реликвија и српских светих у средњовековној Србији*, Београд 2018, 229–272.

⁵⁵ В. Ј. Ђурић, *Сопоћани*, Београд 1991, 142–143, сл. 103, 105, 106; А. Eastmond, “Local” Saints, Art, and Religious Iconography in the Orthodox World after the Fourth Crusade, *Speculum* 78/3 (2003) 708–717, fig. 3.

⁵⁶ *Свети Сава у српској историји и традицији*, ур. С. Ђирковић, Београд 1998. Такође, в. Б. Цветковић, *Свети Сава и програм живописа у Милешеви: ѣрилози исѣраживању*, Осам векова манастира Милешеви. Зборник радова I, ур. П. Влаховић и др., Милешева 2013, 311–327.

⁵⁷ Б. Тодић, *Грачаница. Сликарство*, Београд – Приштина 1988, 177, сл. 78–79, Т. XIV; Д. Павловић, *Свети Сава, први архиепископ српски*, Српско уметничко наслеђе на Косову и Метохији, 220–221, бр. IVa.4.

⁵⁸ К. Валтер, *Значење портрета Данила II као ктитора у Богородичиној цркви у Пећи*, Архиепископ Данило II и његово доба, ур. В. Ј. Ђурић, Београд 1991, 355–358; А. Гавриловић, *Српски архиепископ Данило II и пророк Данило*, Српско уметничко наслеђе на Косову и Метохији, 104–105, бр. I.10.

дипломати, идеологу и зачетнику импозантног зборника житија српских краљева и архиепископа.⁵⁹ На пећкој слици приказан је у необичној монашкој одежди како га свети имењак и заштитник, пророк Данило, приводи патрону његовегробне цркве.

Изванредно значајан за историју црквено-политичке идеологије јесте свод Храма Светог Димитрија у Пећкој патријаршији, који је 1322/24. године за српског архиепископа Никодима осликао грчки зограф Јован. Уз прва два васељенска синода и сабор Светог Саве Српског приказан је и Сабор Свешћої Симеона Немање и краља Милушина, чија је копија из 1960. године рад Шима Перића (кат. бр. 19).⁶⁰ Приказ симболичног синода под киворионом два посвећена српска владара који нису могли бити савременици, истовремено указује на континуитет култног прослављања Светог Симеона Немање, као и на зачетак култа краља Милутина, откривајући политички контекст раног периода владе Стефана Дечанског.⁶¹

Низ представа историјских ликова закључује погрсје монументалног ктиторског портрета са западног зида наоса цркве Манастира Ресаве из 1418. године (кат. бр. 14). Реч је о погрсном сегменту фигуре Десџоша Сџефана Лазаревића, који је 1984. године копирао Часлав Цолић.⁶² Копија је прецизно изведена готово у свим деловима, посебно код партија избледелог натписа, али услед превида ореол код Христа није крстолик, како је на фресци.⁶³ Иконографски садржај ресавског портрета јесте врло богат тријумфалном симболиком јер деспот Стефан прима са неба не само мач, као уобичајен знак победе, већи бојно копље.⁶⁴

* * *

У најраније оформљене музејске колекције спада Збирка икона која је постепено увећавана путем поклона и откупа и данас броји 31 предмет, с

тим што се води документација за још стотинак икона које се налазе у ризницама цркава и манастира, као и у приватном поседу. Један број примерака често је излаган на сталној поставци од којих је део подвргнут рестаурацији и конзервацији,⁶⁵ а досад је само мањи број посебно обрађен и публикован.⁶⁶ Међу раније неизлаганим је и икона Богородице Ахтирске с краја 18. века (кат. бр. 10), која је нешто старија од иконе у збирци с истим иконографским типом Богородице. У питању је једна од многих копија руске чудотворне иконе чија се појава 1739. године везује за град Ахтирку у данашњој североисточној Украјини, а на којој је Богородичин лик приказан у молитви пред малим распећем.⁶⁷

Од малобројних штампаних икона на папиру изложен је и један бакрорезни лист, ведућа Манастира Хиландара са сценама и фигурама светитеља (кат. бр. 9), за који је 1779. године бакрорезну плочу изрезао Захарија Орфелин (1726–1785), истакнути српски песник, просветитељ и уметник, родом из Вуковара.⁶⁸

Необјављена и раније, такође неизлагана јесте икона Исуса Христа на платну, првобитно део неке олтарске преграде из неутврђене цркве из левачког краја (кат. бр. 11). По ликовним и иконографским особинама могла би бити рад неког академски образованог руског уметника, активног у домаћој средини 1920-их година.⁶⁹

Једну од новијих аквизиција представља оштећена двострана икона Богородице Тренодузе на лицу и Расцветалог крста са криптограмима на наличју (кат. бр. 8). Упркос фрагментарном стању овог експоната, реч је о значајној икони чија обрада још увек траје.⁷⁰ Досадашњи резултати указују на то да је реч о јединственом примерку без аналогија међу познатим иконама овог иконографског типа, јер ниједна од њих уз Богородичино погрсје нема

⁵⁹ За његово књижевно дело в. Данило Други, *Животи краљева и архиепископа српских. Службе*, ур. Г. Мак Данијел, Д. Петровић, Београд 1988. Такође, в. *Архиепископ Данило II и његово доба*, ур. В. Ј. Ђурић, Београд 1991.

⁶⁰ Б. Цветковић, *Храм Св. Димитрија у Пећи: нека зајажанја*, Гласник ДКС 25 (2001) 72–80; Б. Тодић, *Српске теме на фрескама XIV века у цркви Светог Димитрија у Пећи*, *Зограф* 30 (2004–2005) 123–139, сл. 3, 5.

⁶¹ О томе, в. Б. Цветковић, *Фреске у зајадном шравеју цркве Св. Димитрија у Пећкој џаџријаршији и кулш краља Милушина*, *Проблеми наизкуството* 4 (2000) 3–9.

⁶² Б. Тодић, *Манастир Ресава*, Београд 1995, 100–104; Д. Војводић, *Владарски портрети српских деспота*, Манастир Ресава. Историја и уметност, ур. В. Ј. Ђурић, Деспотовац 1995, 74–78; В. Цветковић, *Imago leonis in Despot Stefan's Iconography*, *IKON. Časopis za ikonografske studije* 2 (2009) 137–145.

⁶³ Уп. Prolović, *op. cit.*, 347–348, fig. 70, Abb. 277.

⁶⁴ В. Ј. Ђурић, *Нови Исус Навин*, *Зограф* 14 (1982) 5–16.

⁶⁵ *Zavičajni muzej Jagodina. Stalna izložbena postavka. Katalog*, 45, 63, sl. 91, 92, 93, 94, 95.

⁶⁶ Цветковић, *Тирићеви хиландарски огломци*, 104–105, сл. 27, 28; исти, *Црква Св. Јакова у Јаковићу. Прилог проучавању*, Саопштења РЗЗСК XLVI (2014) 135–140, сл. 7–12; исти, *Збирка икона цркве Светог архангела Михаила у Јагодини*, Симпозион Два века Старе цркве у Јагодини. Зборник радова, ур. Б. Цветковић, Н. Станојевић, Јагодина 2017, 169–171, сл. 16.

⁶⁷ За овај иконографски тип и култно штовање Богородичине иконе в. Л. А. Щенникова, *Ахтырская икона Божией Матери*, *Православная энциклопедия IV*, Санкт-Петербург 2009, 217–218.

⁶⁸ Д. Давидов, *Српска графика XVIII века*, Београд 2006, 306–307, бр. 85, сл. 135.

⁶⁹ Уп. Б. Вујовић, *Улога руских уметника у развоју ликовне културе у Србији*, *Руска емиграција у српској култури XX века II*, пр. М. Сибиновић, М. Межински, А. Арсењев, Београд 1994, 53–63.

⁷⁰ За иконографски тип Богородице Тренодузе в. А. Badurina, *Trenodusa*, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ур. А. Badurina, Zagreb 1985, 569; Љ. Стошић, *Бојородица Тренодуза*, *Енциклопедија православља I*, ур. Д. М. Калезић, Београд 2002, 246; З. М. Јовановић, *Бојородица Тренодуса*, *Азбучник православне иконографије и градитељства*, Београд 2005, 92.

исписан ни епитет нити химнографски текст, како је у овом случају. Техничке и стилске особености иконе сведоче о томе да бојени слојеви с обе стране нису хронолошки компатибилни,⁷¹ јер попрсје Богородице на лицу припада времену из око 1700. године, док би се наличје с крстом и криптограмима могло датовати у 15. век.⁷²

* * *

У оквиру Збирке архитектуре, која броји 17 предмета, углавном планова и пројеката објеката у граду, води се и документација за 150 грађевина у вароши и околини. Сакрални објекти у Јагодини су стога комеморисани ликовним представама које се налазе у грађи Збирке разгледница, у којој има 286 предмета. Стара црква Светих арханђела Михаила и Гаврила, коју је као храм посвећен Арханђелу Михаилу подигао кнез Милош Обреновић 1818. године, приказана је на разгледници под називом *Болница и Сѿара црква*, штампаној око 1925. године (кат. бр. 56).⁷³ Нова црква, подигнута 1899. године као саборни храм Светих апостола Петра и Павла по пројекту арх. Светозара Ивачковића, представљена је разгледницом из 1908. године, означеном натписом: *Приликом доласка Њ. В. Краља Петѿра I у Јагодину* (кат. бр. 57). Садржај тог снимка пружа драгоцене податке о ефемерном спектаклу приређеном током посете српског суверена 1907. године.⁷⁴ О тој посети писао је и др Драгољуб Петровић (1888–1936), знаменита личност међуратног доба, доктор педагогије и дугогодишњи управитељ Учитељске школе у Јагодини,⁷⁵ у првом и једином бројучасописа чији је био уредник.⁷⁶ На изложби се налази снимак *Прославе Свеѿої Саве у Учиѿељској школи у Јагодини 1931. године*, из Збирке фотографија која

садржи 2.089 примерака, где се у кадру уз славски колач, свећњаке, јереје и госте појављује и Д. Петровић као домаћин прославе (кат. бр. 58).

* * *

Ова фотографија представља увод у грађу из Збирке кулних и богослужбених предмета, чији је највећи део прикупљен у најранијем периоду постојања установе.⁷⁷ У њој данас има 74 предмета, углавном мањег формата, а води се документација за још 22 из ризница црква у граду и манастира у околини. Збирка има велики број бронзаних кандила из 19. века, од којих је изложено једно целовито (кат. бр. 26).⁷⁸

Између различитих типова крстова на изложби се налази један мањи *Ручни крстѿ* са минијатурним рељефима Распећа и Крштења у дуборезу, окован сребром и датован у 17–18. век (кат. бр. 22),⁷⁹ *Камени крстѿ* од црвеног мермера, вероватно из 19. века и по свој прилици донет са ходочашћа из Свете земље (кат. бр. 23), као и један бронзани *Крстѿ реликвијар*, изливен 1875. године (кат. бр. 24).⁸⁰

Досад неизлагана и необјављена јесте бронзана *Кадионица*, једини примерак ове врсте у збирци. Према посветном натпису на ободу доњег дела сазнаје се да је 1890. године израђена као дар Калајцијског еснафа у Јагодини (кат. бр. 25).

Од ретких предмета већих димензија у збирци изложена је бакарна *Крстѿионица* Манастира Јошанице, украшена на телу представама крстова, а израђена у Ливници Јеврема Поповића у Јагодини средином 19. века (кат. бр. 21).⁸¹

Посебно значајан примерак у збирци, и један од ретких предмета ове врсте, јесте позновизантијска *Ампула* од олова (13–15. век), какве су током средњег века ходочасници набављали у време посете најпоштованијем хришћанском култном месту Солуна, базилици Светог Димитрија Мироточивог (кат. бр. 20). С једне стране ампуле је минијатурни рељеф с попрсјем Светог Димитрија, а с друге лик Свете Теодоре, такође веома штоване солунске

⁷¹ О иконографском садржају полеђина икона в. К. Marsengill, *Viewing the Back: The Reverse of Byzantine Icons*, M.A. thesis, Athens GE 2001; E. S. Moutafov, *The Reverse of the Orthodox Icon: an Aspect of Holy Images at once Obvious and Hidden*, *Scripta & e-Scripta* 10–11 (2012) 385–395.

⁷² За криптограме в. А. Rhoby, *Secret Messages? Byzantine Greek Tetragrams and their Display*, *Art-Hist-Papers* 1 (2013) <http://art-hist.edel.univ-poitiers.fr/index.php?id=72> (16/08/2013); E. Moutafov, *Typology and Semantics of Cryptograms and Acrolexa in the Orthodox East in the Byzantine and Post-Byzantine Period*, *Иницијал. Часопис за средњовековне студије* 1 (2013) 49–75; исти, *Християнска криптографија. Функционална типологија на криптограмите в православното изкуство*, Софија 2019.

⁷³ Ј. Трајков, *Разгледнице и фотографије са представом цркве Светог архангела Михаила у Јагодини*, Симпозион Два века Старе цркве у Јагодини. Зборник радова, ур. Б. Цветковић, Н. Станојловић, Јагодина 2017, 285–296.

⁷⁴ Ј. Трајков, *Разгледнице Јагодине из збирке Завичајног музеја 1901–1941. Прилог познавању сликовних извора за историју Јагодине прве половине XX века*, Корени. Часопис за историографију и архивистику IV (2006) 103; иста, *Улога разгледница с представама јавних свечаности у династичкој пропаганди Петра I Карађорђевића*, *ЗМПУ* 6 (2010) 43–55.

⁷⁵ О личности др Драгољуба Ђ. Петровића в. И. Чутура, В. Јовановић, *На Ливадици вечности. Од Учитељске школе до Факултета педагошких наука у Јагодини (1898–2018)*, Јагодина 2018, 36–37.

⁷⁶ Д. Ђ. Петровић, *Краљ Петар у Јагодини*, Наш завичај. Скупљач грађе за опис и историју Јагодине и околине. Свеска 1, Јагодина 1936, 7–9.

⁷⁷ Уп. Б. Цветковић, *Две камене иконице из збирке Завичајног музеја у Јагодини*, *Старинар* LII (2003) 175–179.

⁷⁸ За ову врсту кандила са разноврсним мотивима изведеним перфорирањем в. М. Шакота, *Дечанска ризница*, Београд – Приштина 1984, 212–223, 258–263, сл. 101–149.

⁷⁹ *Zavičajni muzej Jagodina. Stalna izložbena postavka. Katalog*, 45, sl. 90.

⁸⁰ Уп. Н. Церовић, *Крстови из збирки Народног музеја у Београду од XIX до XIX века*, Београд 2014.

⁸¹ Цветковић, *Манастир Јошаница код Јагодине*, 149–150, сл. 19.5.

светитељке.⁸² Овакве ампуле биле су ношене око врата као амајлије а садржале су литрон, мешавину земље и крви солунског великомученика.⁸³

* * *

Збирка скулптура садржи вредну и разноврсну грађу која је прикупљана путем теренског рада, поклона и откупа и броји 52 предмета, а документација се води за 53 јавна споменика у граду и на јагодинском Старом гробљу. У њој је сасвим мало предмета који припадају сакралној баштини, а реч је заправо о деловима архитектонске скулптуре. Једини оригинални предмет јесте камени *Довратник с клесаном розетом*, који је пронађен на археолошком локалитету порушене Цркве Светог Јована Главосека из 15. века у клисури реке Црнице код Параћина (кат. бр. 27). На узаној спољној страници сегмента који је припадао порталу храма налази се плиткорелефна розета малог формата, исклесана уз употребу преплета и стилизованих флоралних мотива.⁸⁴

На изложби се налазе и две реплике фигуралних конзола из разноврсног корпуса богате фасадне скулптуре храма Манастира Дечана, чија је градња окончана 1335. године.⁸⁵ Реплике су у збирку приспеле на поклон од Галерије фресака Народног музеја у Београду. Једна конзола, с приказом клечећег монаха с књигом у крилу, названа *Чаџац*,⁸⁶ изливена је у гипсу 2005. године (кат. бр. 28),⁸⁷ док је друга, с ликом чудовишта, названа *Diabolicus*,⁸⁸ изливена 1960. године (кат. бр. 29).⁸⁹ Оригинали обе конзоле припадају фасадној пластици која чини део слепих аркада под венцима крова дечанске цркве.

* * *

У оквиру изложбене грађе има и неколико експоната који припадају Епиграфској збирци, која садржи 20 предмета прикупљених путем

теренског рада и поклона, док се документација води за 246 споменика у граду, на јагодинском Старом гробљу и на некрополи Манастира Јошанице.⁹⁰ Грађу углавном чине новији, јавни натписи с меморијалном наменом, док је средњовековних мање.⁹¹

Сасвим нову аквизицију представљају надгробни споменици из 14–15. века који су нађени на једном потесу у близини реке Велике Мораве, између села Глоговац и Крушар. Будући измештени са првобитне локације ширењем речног корита, пренети су у музејски простор.⁹² Један је високи усадник од пешчара, чији горњи део има вид равнокраког крста и на предњој страни уклесан мањи крсни знак на постољу (кат. бр. 54).⁹³ Други надгробник је од сиге и има облик масивног крста трапезастих кракова, са радијално клесаним крсним знацима различитих димензија (кат. бр. 55).⁹⁴ Сведочанство теренских радова током 1960-их година у клисури реке Црнице представља један надгробни натпис, сачуван у гипс-копији (кат. бр. 53), који се по палеографским особинама такође датује у 15. век.

Давно дислоциран гробни белег од пешчара извесног Максима, из 1830. године, пронађен је на девастираном северном делу Старог гробља у Јагодини (кат. бр. 51). Премда малог формата, с обе стране има добро очуване клесане приказе крстова и криптограма.⁹⁵ Још један епиграфски споменик на изложби јесте фрагментована плоча из 1840-их година (кат. бр. 52). Реч је о енигматичном предмету јер добро очуван натпис на каменој плочи представља четвртину првобитног текста.⁹⁶

⁸² Б. Цветковић, *Византијска ампула из Завичајног музеја у Јагодини*, ЗНМ XV-2 (1994) 7–12.

⁸³ За ову врсту грађе в. К. Totev, *Thessalonican Eulogia Found in Bulgaria (Lead Ampules, Enkolpia and Icons from the 12th–15th Centuries)*, Велико Търново 2011, 53–79, 135–149 (са старијом литературом).

⁸⁴ Б. Цветковић, *Камена розета из манастира Св. Јована Главосека*, Саопштења РЗСК XXXIV (2003) 193–198.

⁸⁵ Ј. Магловски, *Дечанска скулптура – програм и смисао*, Дечани и византијска уметност средином XIV века, ур. В. Ј. Ђурић, Београд 1989, 193–218; Б. Тодић, М. Чанак-Медић, *Манастир Дечани*, Музеј у Приштини – Београд 2005, 78–323.

⁸⁶ Уп. В. Р. Петковић, Ђ. Бошковић, *Манастир Дечани I*, Београд 1941, 84; Д. Прерадовић, *Конзола, монах са књигом*, Српско уметничко наслеђе на Косову и Метохији, 376–377, бр. VI.9.

⁸⁷ *Ново старо. Изложба нових аквизиција Завичајног музеја 2002–2013*, ур. З. Петровић, Јагодина 2013, 21, бр. 153.

⁸⁸ Уп. Петковић, Бошковић, *нав. дело*, Pl. L/10.

⁸⁹ *Ново старо. Изложба нових аквизиција*, 21, бр. 154.

⁹⁰ О овој грађи в. Б. Цветковић, *Епиграфски споменици у комплексу цркве Светог архангела Михаила у Јагодини*, Симпозион Два века Старе цркве у Јагодини. Зборник радова, ур. Б. Цветковић, Н. Станојловић, Јагодина 2017, 299–333; исти, *Манастир Јошаница код Јагодине*, 66–75.

⁹¹ За типологију в. Н. Дудић, *Стара гробља и надгробни белези у Србији*, Београд 1995; Ј. Ердељан, *Средњовековни надгробни споменици у области Раса*, Београд 1996.

⁹² Поклон Драгана Јовановића из Кочиног села, теренска перспекција Смиљане Додић, археолога – музејског саветника ЗМЈ.

⁹³ *Дарови прошлости. Аквизиције Завичајног музеја Јагодина 2013–2019*, 25, бр. 141.

⁹⁴ Исто, 25, бр. 142.

⁹⁵ *Zavičajni muzej Jagodina. Stalna izložbena postavka. Katalog*, 61.

⁹⁶ Исто, 61.

КАТАЛОГ

Кат. бр. 1 Свети апостол Петар, Богородица (Блага Марија) Петрушка, 15. век

Кат. бр. 2 Владарска фигура, Манастир Јошаница, 1430-е

Кат. бр. 3 Део ореола, Манастир Јошаница, 1430-е

Кат. бр. 4 Позадина натписа, Манастир Јошаница, 1430-е

Кат. бр. 5 Позадина натписа, Манастир Јошаница, 1430-е

Кат. бр. 6 *Свети ратник*, Манастир Јошаница, 1430-е

Кат. бр. 7 Свети ратник, Манастир Јошаница, 1430-е

Кат. бр. 8 Богородица Треносуза и Расцветали крст са криптограмима, око 1700. и 15. век

Кат. бр. 9 Захарија Орфелин, Манастир Хиландар, 1779.

Кат. бр. 10 Богородица Ахтирска, 18. век

Кат. бр. 11 Исус Христос Спаситељ, 1920-е

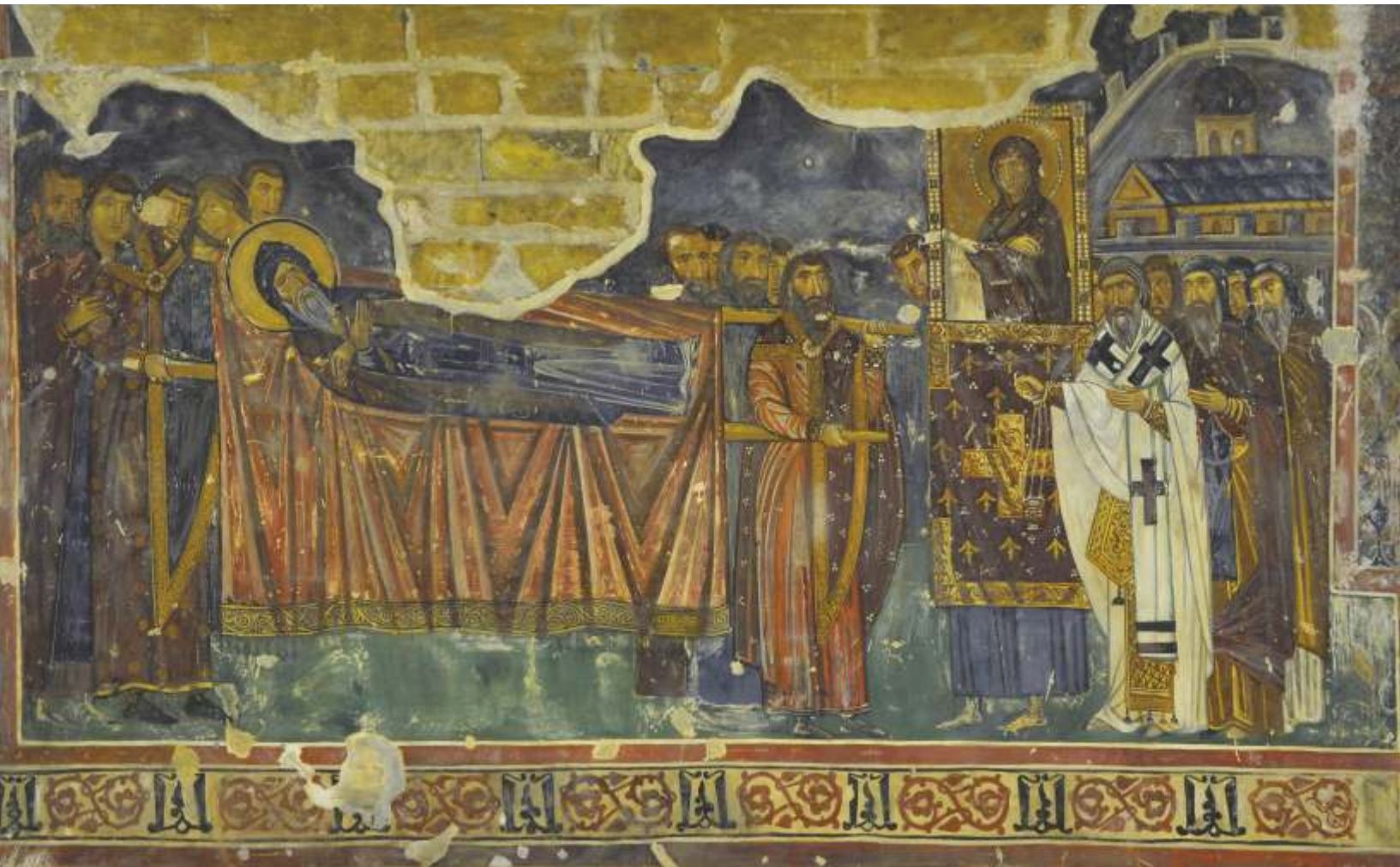
Кат. бр. 12 Свети Никита, Манастир Ресава, копирао Часлав Цолић 1984.

Кат. бр. 13 Свадба у Кани, Манастир Каленић, копирао Часлав Цолић 1984.

Кат. бр. 14 Деспот Стефан Лазаревић, Манастир Ресава, копирао Часлав Цолић 1984.

Кат. бр. 15 Пренос моштију Светог Симеона Немање, Манастир Сопоћани, копирао Милан Лађевић 1953.

Кат. бр. 16 Свети Сава Српски, Манастир Грачаница, копирао Душан Михаиловић 1956.

Кат. бр. 17 Свети Теодор Тирон, Георгије и Теодор Стратилат, Манастир Раваница, копирао Рајко Николић 1955.

Кат. бр. 18 Архиепископ Данило Други и Свети пророк Данило, Црква Богородице Одигитрије, Пећка патријаршија, копирао Шиме Перић 1960.

Кат. бр. 19 *Сабор Светог Симеона Немање и краља Милутина, Црква Светог Димитрија, Пећка патријаршија, копирао Шиме Перић 1960.*

Кат. бр. 20 Ходочасничка ампула, Солун, 13–15. век

Кат. бр. 21 Крстионица Манастира Јошанице, ливница Јеврема Поповића Јагодина, 19. век

Кат. бр. 22 Крст ручни, 17-18. век

Кат. бр. 23 Камени крст, 19. век

Кат. бр. 24 Крст реликвијар, 1875.

Кат. бр. 25 Кадионица, 1890.

Кат. бр. 26 *Кандило*, 19. век

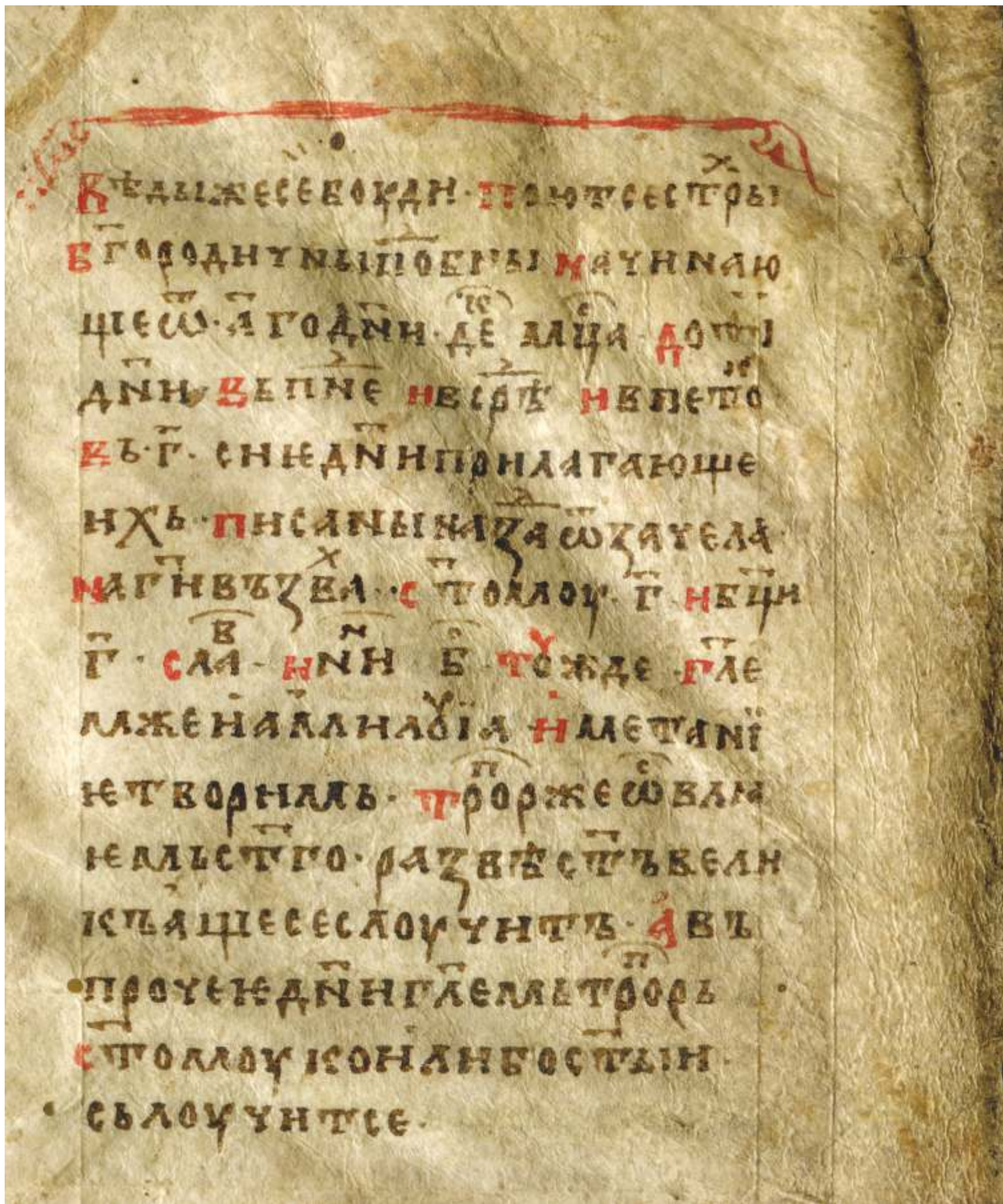
Кат. бр. 27 Довратник с розетом, Свети Јован Главосек (Црница), 15. век

Кат. бр. 28 Чатац, реплика конзоле из Дечана, 1335, 2005.

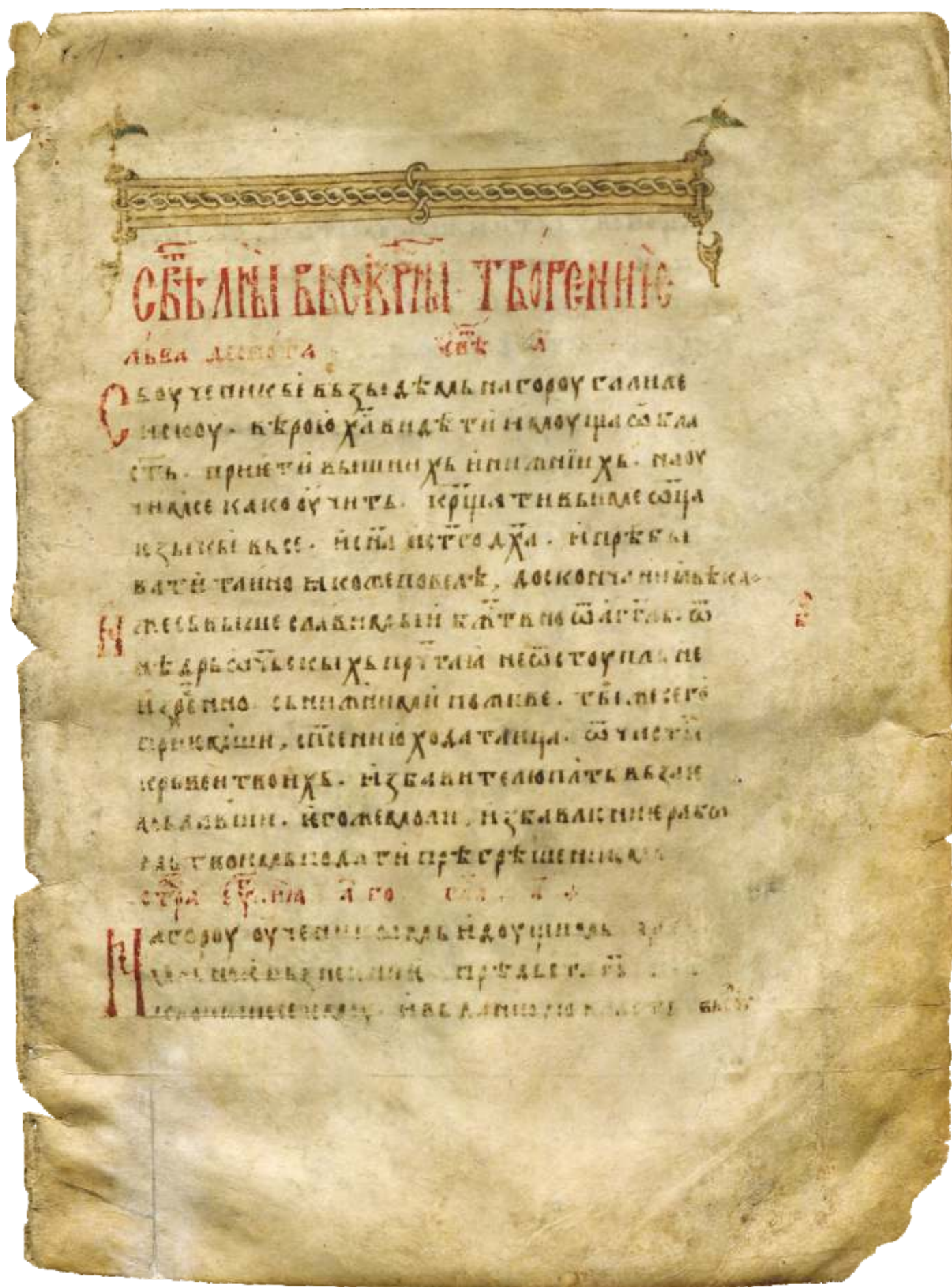
Кат. бр. 29 *Diabolicus*, реплика конзоле из Дечана, 1335, 1960-е

Кат. бр. 30 Минеј за децембар (Тирић ЗМЈ 1/1,2), Кареја, 1330/40 (деталј)

ствоу млоу. и хоу вѣгн
 юшоу бѣ мон ксн тѣи.
 даного млтнѣ
 ннѣ шѣнѣ оустѣ се
 въ вѣвѣшнѣ дрѣвѣи.
 се гврдн отрочн въ пещи
 радванюю ногою. тако
 въ чѣстѣ анкоба хоу по
 юше, бавенѣ бѣ шѣвѣ машн.
 рѣславнок нзлнѣннѣ.
 бѣтвнок богатѣство,
 твои нищеты хѣ. оудн
 влнѣтѣ агглы. пакрѣ
 зрѣщете прн гвотѣма.
 за нѣте спетн въ раю въ
 въ вѣвѣшнѣ. бавенѣ бѣ шѣвѣ
 ствннѣмъ сѣнтнклѣ
 тн. свѣта испльнн прѣ
 исподнѣма. нтѣла шѣ
 бѣте нѣте прѣвѣтѣ го
 нѣашѣ. тѣвѣте въскрѣ
 сѣшѣ нѣте шѣвѣка оудн
 шн. въ вѣвѣшнѣ бавен
 шѣ оубѣшѣ. нднного
 нднмоу нднно
 днѣ шѣ. право сла
 о шѣвѣ бгословѣше
 прѣмовѣда нѣмѣ.
 ндннѣ шѣ доуше шѣтѣкѣ

Кат. бр. 33 Цветни триод (Тирић ЗМЈ 2), Хиландар, 1350.

Кат. бр. 34 Октоих монаха Дамјана (Тирић ЗМЈ 3), Хиландар, 1350/60.

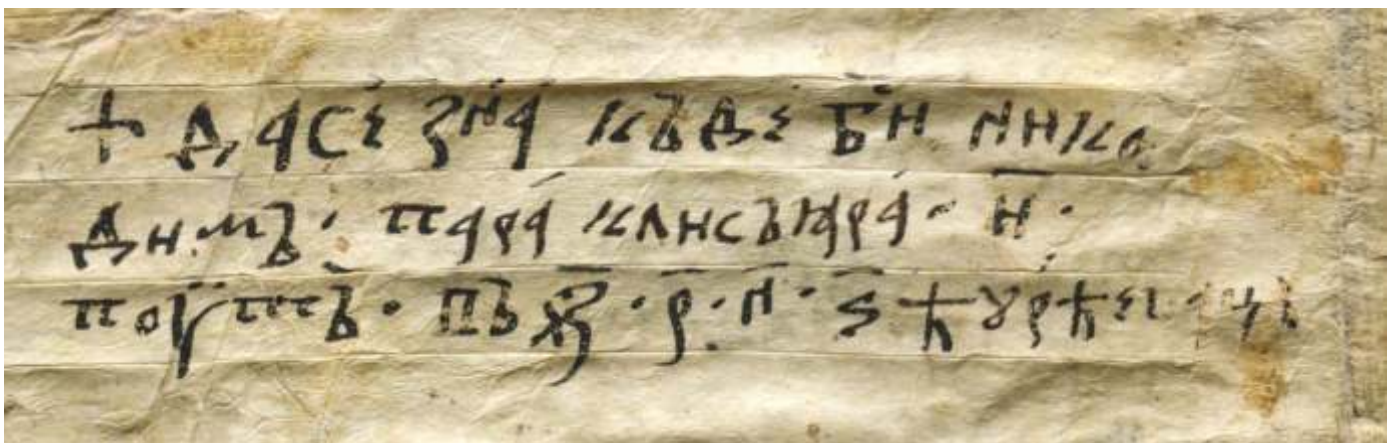
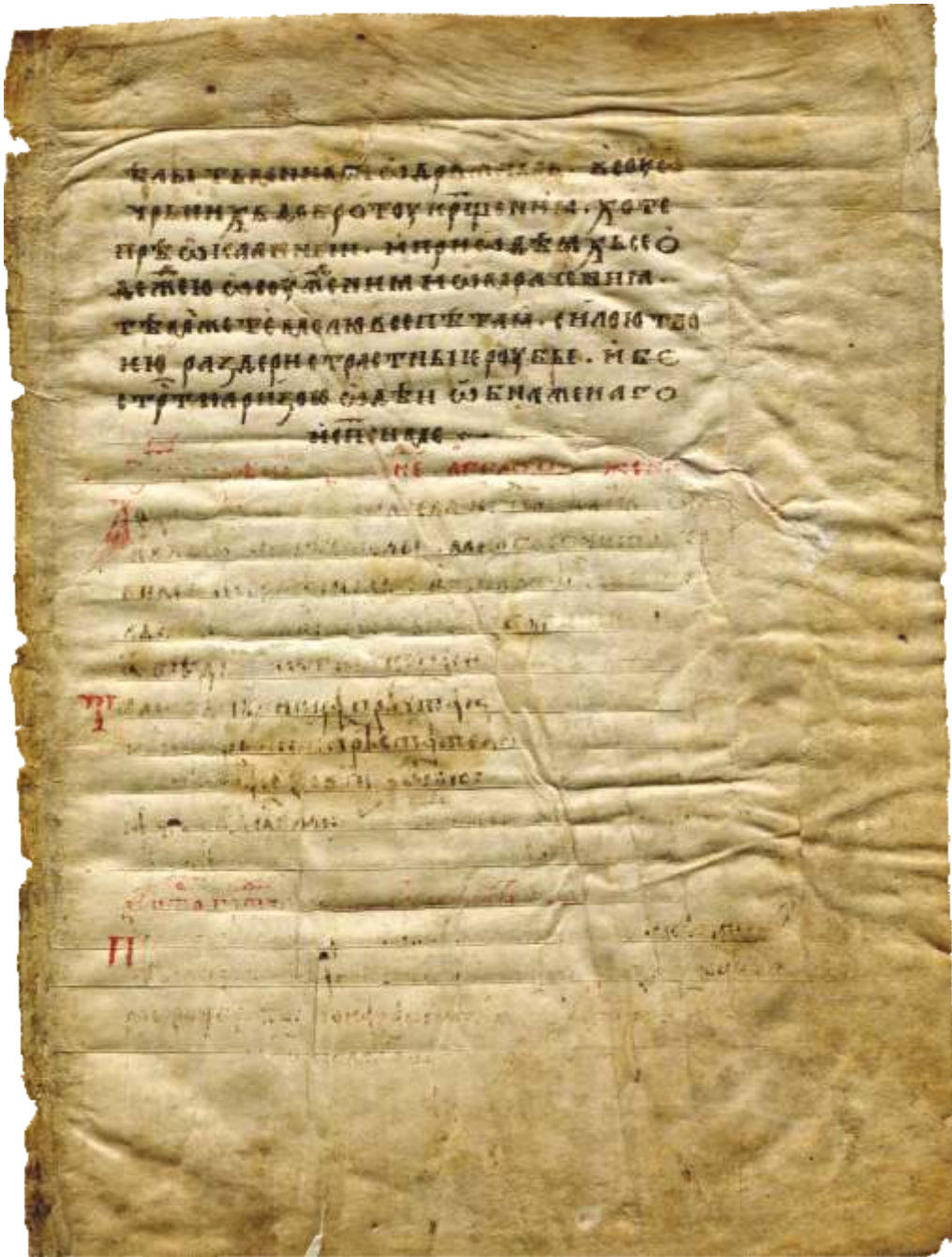
75
Сынъ

Рече сироте прѣбывающаго въ стѣнѣхъ твоихъ
прѣбывающаго въ стѣнѣхъ твоихъ
въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ
въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ
въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ

Иже въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ
въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ
въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ
въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ
въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ

Прииди и спаси ны, Господи, и избави ны
отъ руки враговъ твоихъ, и избави ны
отъ руки враговъ твоихъ, и избави ны
отъ руки враговъ твоихъ, и избави ны
отъ руки враговъ твоихъ, и избави ны

Иже въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ
въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ
въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ
въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ
въ стѣнѣхъ твоихъ въ стѣнѣхъ твоихъ

Кат. бр. 35 Октоих (Тирић ЗМЈ 4), Хиландар, око 1360.

вѣдѣнии. и рече мѣсто
въ. въ шцѣмонгольра
ла. и въ шцѣмонгольра
ка. си рекыи мнѣ въ
тисе въ землю быти
твою и доброты твои
роу. доволмоли боуд
и въ закон правды. и въ
закон правды, и въ са.
ко и кѣ ты мѣсто тво
ри днѣи отрокоу тво
и млоу. съ мѣломъ бо
и мѣлѣ прѣидохъ но ра
и въ: *и въ мѣлѣ прѣидохъ но ра*

Инде дщи фараѡно
ванъ мѣтне парѣкоу.
и рабыи не хотѣла
хоу прирѣцѣ. и въ дѣ
и шнико вѣ мѣцѣ въ рѣцѣ
послаши рабыи оударь
тан. и въ рѣцѣи мѣ
и въ дѣ отроу е плающе
и въ ко вѣ мѣцѣ. и поще
дѣ дщи фараѡно ван
рѣ. и въ тѣи не въ рѣцѣи
е. и рече е траи годъше
ри фараѡно вѣ. хоше
и мѣла прирѣкоу ти

и мѣноу до лица оу и не рен
и въ дѣи тѣи отроуе.
и рече дщи фараѡно ка
и дн. пришиши мѣ отро
ко вѣца, призвамъ тѣ
отроуе тѣ. рече мѣ мѣ
и дщи фараѡно ва, съ бл
и мѣи отроуе си не и въ до
и мѣи. азъ мѣла тѣи мѣ
доу. въ рече тѣ мѣ мѣ
отроуе и въ до мѣ. оу
и трави въ шоу мѣе отро
уе тѣоу. и въ не кѣ дщи рен
фараѡно вѣ. и въ ии въ
и мѣ мѣсто. и мѣ мѣ мѣ
и мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ. глѣи
и въ днѣи оу въ рече:

Рече гѣ дѣи мѣ мѣ боу. и рече
и рече си роу кою мѣ мѣ мѣ
и мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ рѣ, и въ
положоу роу по мѣ мѣ мѣ
гоу мѣ мѣ. и мѣ мѣ мѣ мѣ
ро са на роу мѣ мѣ мѣ. по
и мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ. оу
мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ
и мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ
и мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ
и мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ
и мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ

нвѣ сѣтровѣ хъ далнѣхъ . нже неслишесть
 мое нме . н невидеше мою славоу . нвѣ зва
 сѣтесть славу мою въ сѣунѣхъ . нзведоути
 браггнѣю вѣшоу швѣтъ ѣзыкѣ . дарь бвѣ .
 сѣко сими , н ѣрѣжѣн вѣвѣтплосптехъ мѣтѣн .
 сѣклобѣхъ въ спѣтѣн гѣра іерѣлмѣ рече гѣ .
 вѣа ѣлика прѣнесоути спове іерѣлѣнѣ жрѣтвѣн
 нхъ сѣвѣалми вѣдомѣ гѣнѣ . н шѣнѣ прѣнесоу
 сѣщеннѣнѣнѣнѣнѣ рѣгѣ . н мѣже сѣбразѣ
 боудетѣ нѣбо ново , н землѣ нова . гѣже кѣзѣ
 птворѣ прѣбоудоути вѣвѣткѣнѣ . прѣмною
 гѣнѣтѣ гѣ . н такоо сѣтанетѣ сѣмѣ вѣше
 гѣнѣтѣ гѣ . н боудетѣ мѣцѣ шѣмѣца , н соу
 бога шѣсоубогѣнѣ . н прѣндегѣтѣ вѣсѣкаатѣлѣ
 поклонишѣсе . прѣмною вѣ іерѣлмѣ гѣ рѣ
 гѣ . н нзидоути н оузрѣтѣ пѣлѣса
 чѣтѣскаа . прѣстѣпоупнѣвшѣнѣхъ
 ѣмнѣтѣ . н бо чѣрѣвѣ нхъ неско
 нѣаѣтѣсе . н сѣгнѣнхъ не оу
 гѣсаѣтѣ . н боудетѣ
 вѣвѣндегѣтѣ вѣсѣкоѣнѣ пѣлѣ
 пѣнѣ . прѣ гѣлѣ сѣ .
 помѣлѣнѣнѣ помѣлѣнѣ
 насѣ .

кѣнѣцѣ , прѣвомѣ комапѣтѣ дѣсѣтѣ .

ѣ свѣршнѣтелю сѣхъ вѣвѣткѣнѣ днѣнѣ .

Кат. бр. 38 Есфигменска повеља (1429),
копирао Живота Милановић 2006.

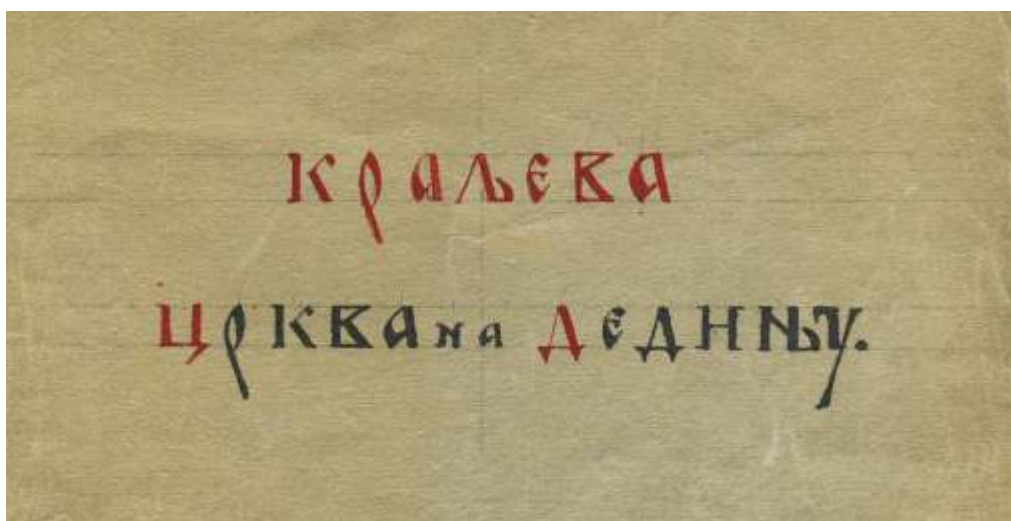

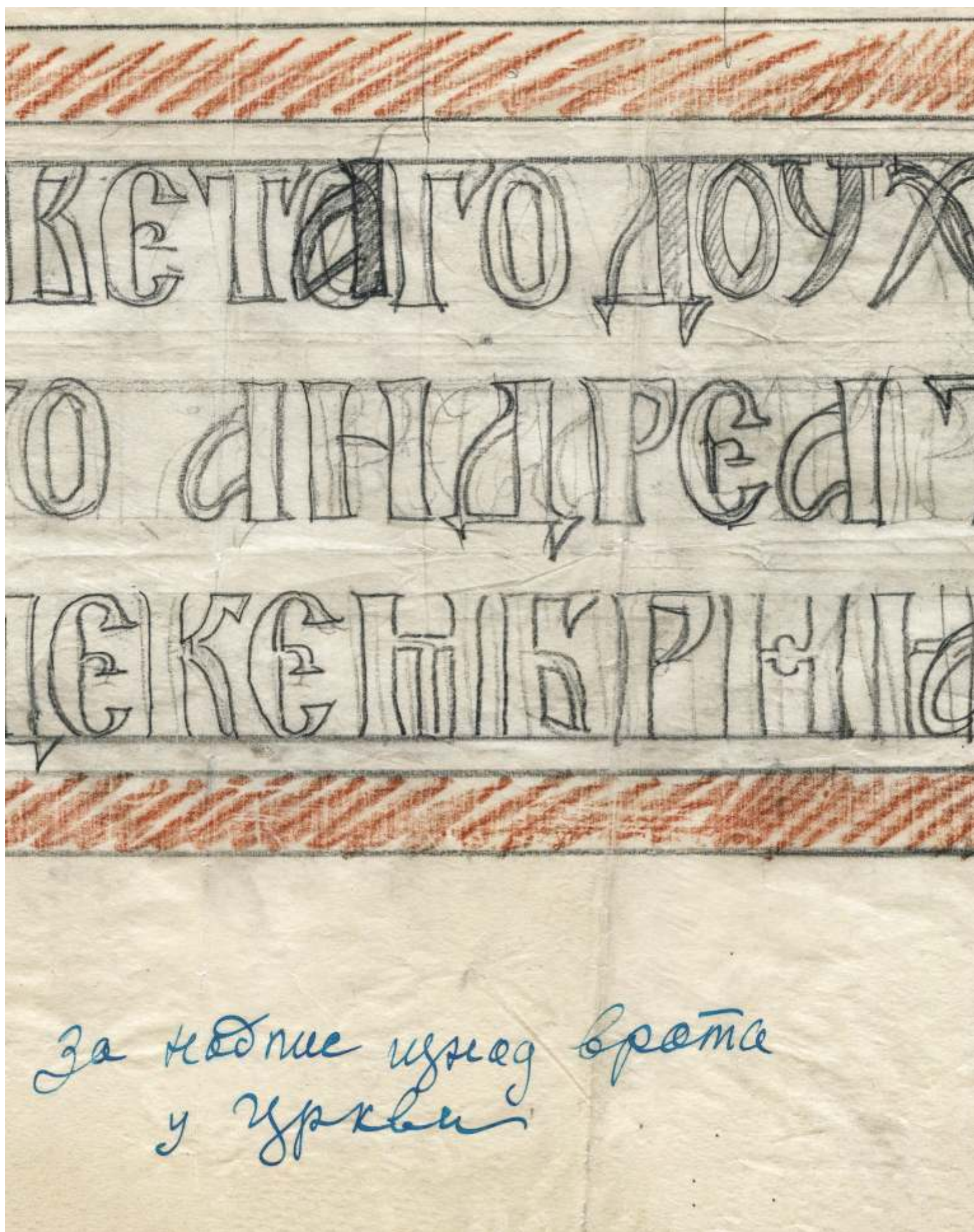
- 1 -

I. ДЕО. АРХИТЕКТУРА.

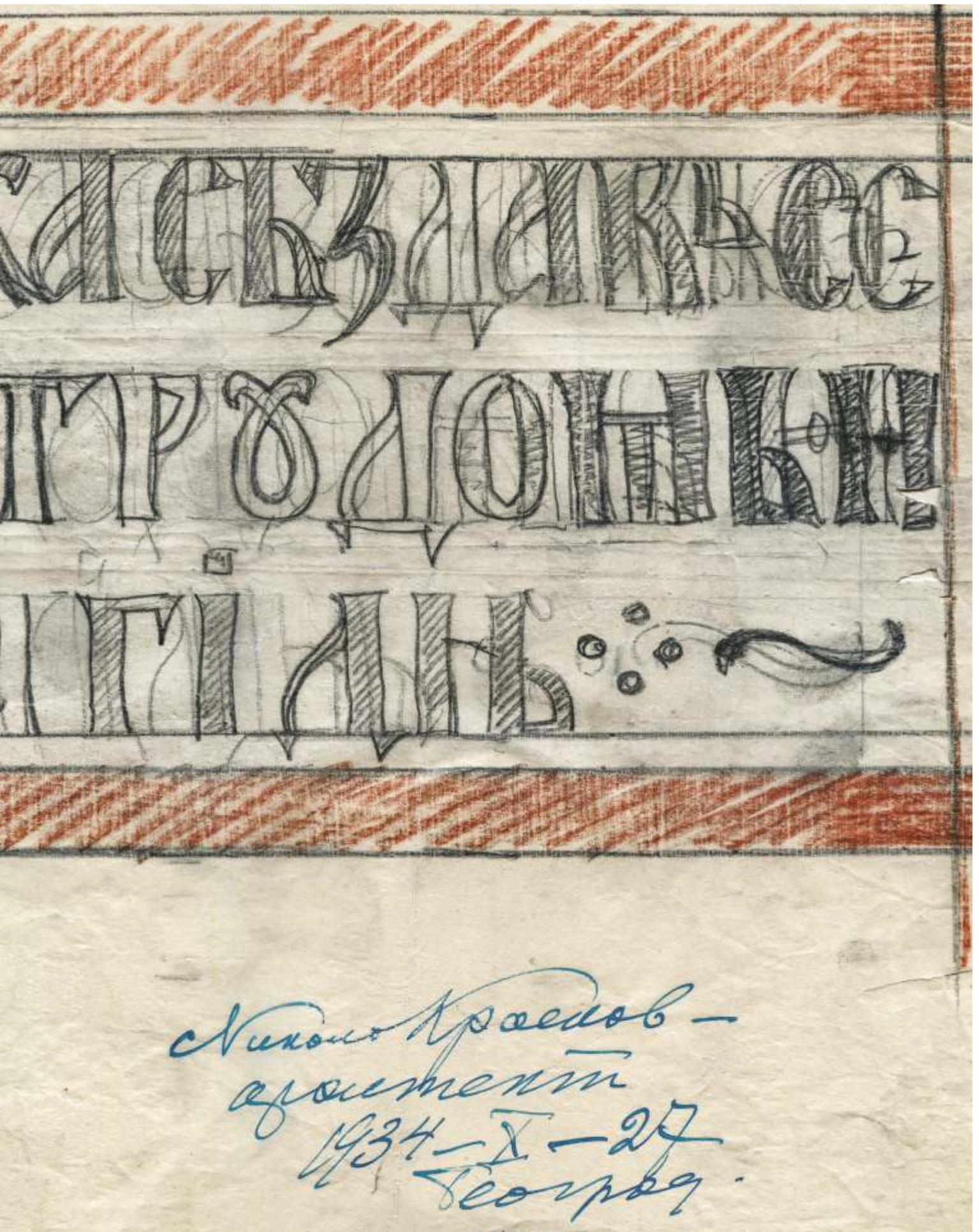
Када је 1923 године Н.Р.Краљ почео зидати своју нову резиденцију на Дедињу, Он је лично до најситнијих детаља простудирао планове зграда са својим архитектом Жиком Николићем, и лично му је наредио да пројектује и једну цркву која ће да буде везана са новом вилом./Табл.1-5/. Архитект је добио наређење да ова црква буде слична цркви Краља Милутина у Манастиру Студеници, познатој под именом „Краљева црква“, која је подигнута 1314 године и посвећена родитељима Мајке Божије Св.Јоакиму и Ани. Своју - исто тако „Краљеву цркву“ Н.Р.Краљ је решио посветити Патрону Своје Породице, Св.Апостола Андреју.

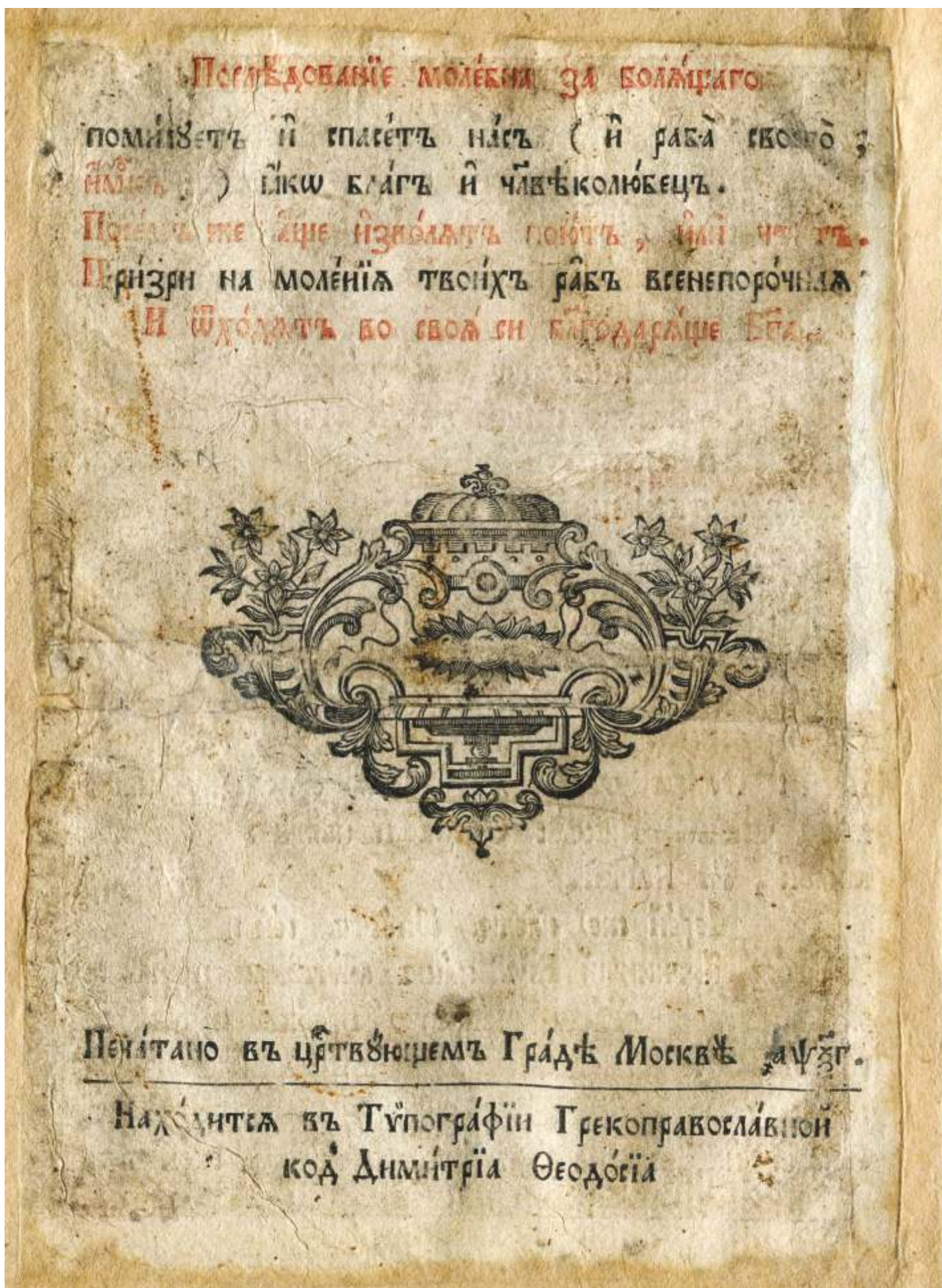
Из приложених планова /табл.бр.6/ види се како је архитекта Ж. Николић уз помоћ свога помоћника арх.Виктора Лукомског, искористио указани му модел. Цртежи Милутинове цркве су из Збирке Н.Р.Краља; ова збирка цртежа је резултат рада Краљевске Археолошке Експедиције, на челу које је био један од нас, и која је августа месеца 1923 године кренула по нашим средњевековним манастирима у циљу да прикупи што више копија средњевековних фресака ради репродукције у Храму на Опленцу. Цртежи цркве на Дедињу су из архиве бившег Техничког Отсека Управе Двора Н.Р.Краља.

Кат. бр. 40 Николај Краснов, Нацрт за ктиторски натпис Краљеве цркве на Дедињу, 1934.

Кат. бр. 41 Послѣдованіе молебна за болашаго, кодъ Дмитрія Феодосіа, [Венеција] [1763]

**ПОСЛѢДОВАНИЕ МОЛБЕНА
ЗА БОЛѢЩАГО.**

*Иерейъ ѿжечетъ въ Феліиъ, начинаетъ: Благвенъ Богъ
нашъ всегда ннѣ и прѣш, и во вѣки вѣкѣвъ.
Аминъ. Слава тебѣ Бже нашъ, слава
тебѣ. Прѣшъ ннѣ: Трѣтее: И го Оче нашъ,
Гди помилуй, ѿ. Слава и нынѣ: Приидите
поклонимася, ѿ. И ѿ алломъ, рмв. Гди суслыши
мѣтвѣ мою. Слава, ѿ. Аминъ. Аминъ.
Всегда же чтець канѣикъ прѣзвѣщавашъ го ѿ алло,
Иерейъ чини чтець мѣтвѣ сѣо ѿ сѣкѣ.*

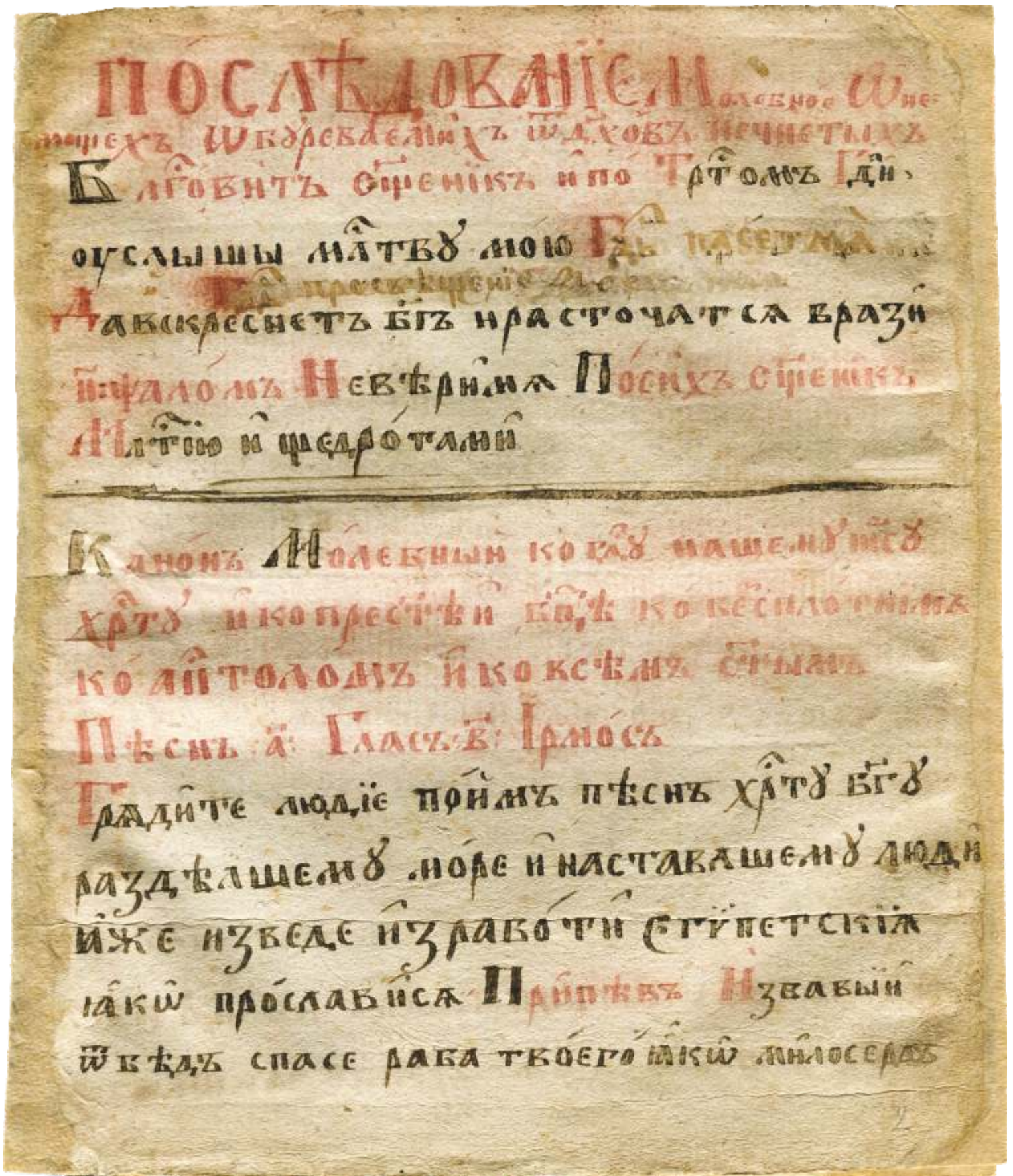
Помилуй мѣ Бже, помилуй мѣ, и ѿ
грѣхѣвъ моихъ ѡчиисти мѣ: согрѣ-
шихъ бо и беззаконновахъ предъ тобою,
звѣнїемъ, слышанїемъ, ѡбонанїемъ, вкѣсомъ,
ѡмзѣнїемъ, помысломъ и словомъ, паче же
дѣломъ и похотѣнїемъ, ѿ нихже каже и
тебѣ въ срѣцѣ сокрѣщенномъ исповѣдаше, сми-
реннѣ молю, прости ми и ѡпѣсти: и даждь
ми го дерзновенїемъ мольбѣ мою непостыднѣ

ЗАВИЧАЈНИ МУЗЕЈ СВЕТОЗАРЕВО
БИБЛИОТЕКА

про-

1249

ЗАВИЧАЈНИ МУЗЕЈ

П Р А В И Л О

Иже во Сѣихъ Оца нашего

С П У Р І Д О Н А.

Архієписпа Трѣмандунтскаго Чюдотворца:

Сокращенное изъ Миней и изъ иныхъ Греческихъ переводовъ, Викентіемъ Сакнечемъ Іеромонахомъ Фенечкимъ, при Цркви свѣтѣ Спурідона, свѣтѣ въ свободномъ Градѣ и пристанищѣ Триестѣ.

Л. С. ВЪ ВЕНЕЦІИ. 1802.

При Пани Θεодосіевомъ
CON LICENZA DE' SUPERIORI.

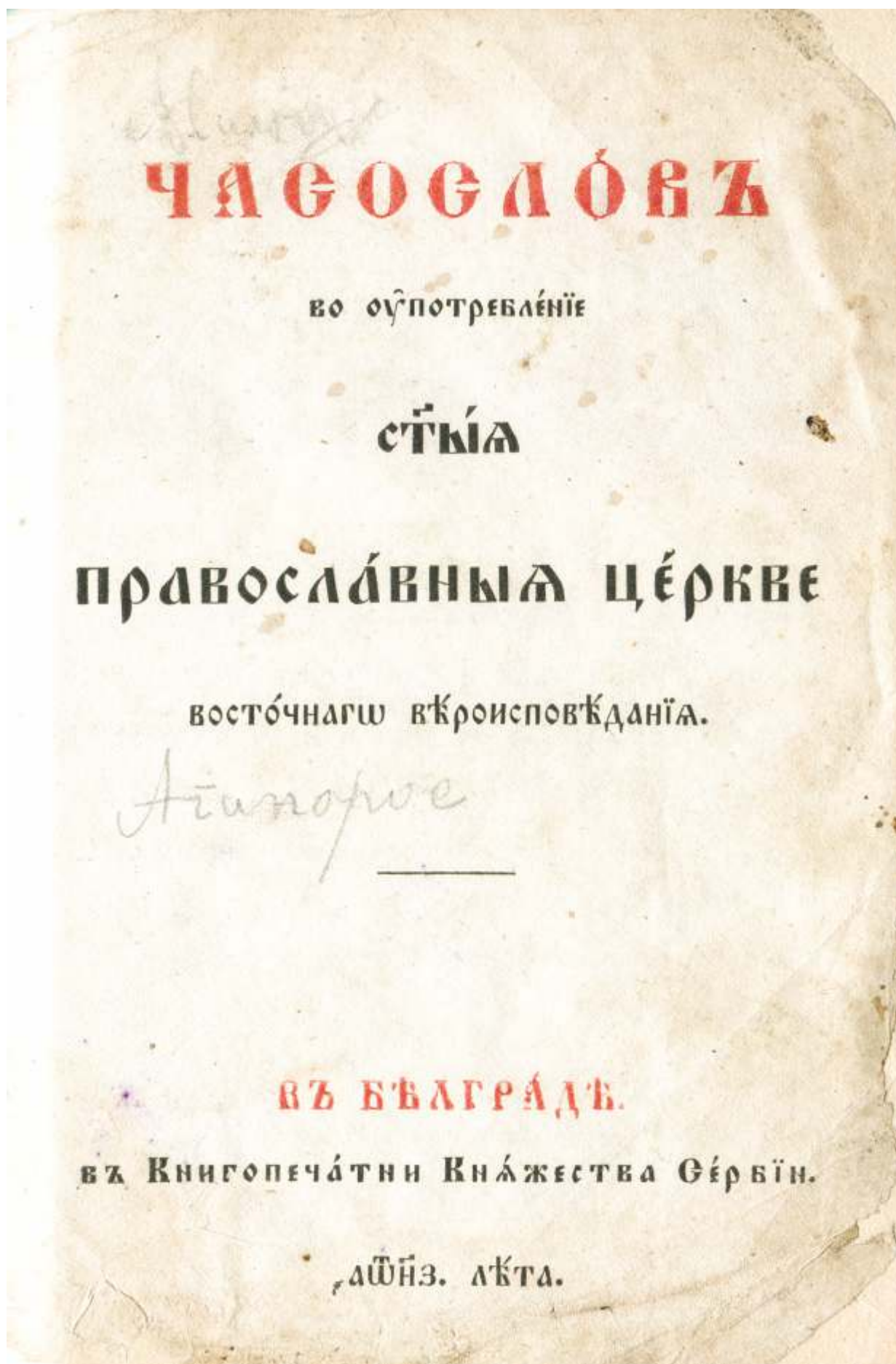

Кат. бр. 44 Последованіе Молевныхъ Пѣнн, въ Бѣлградѣ 1838.

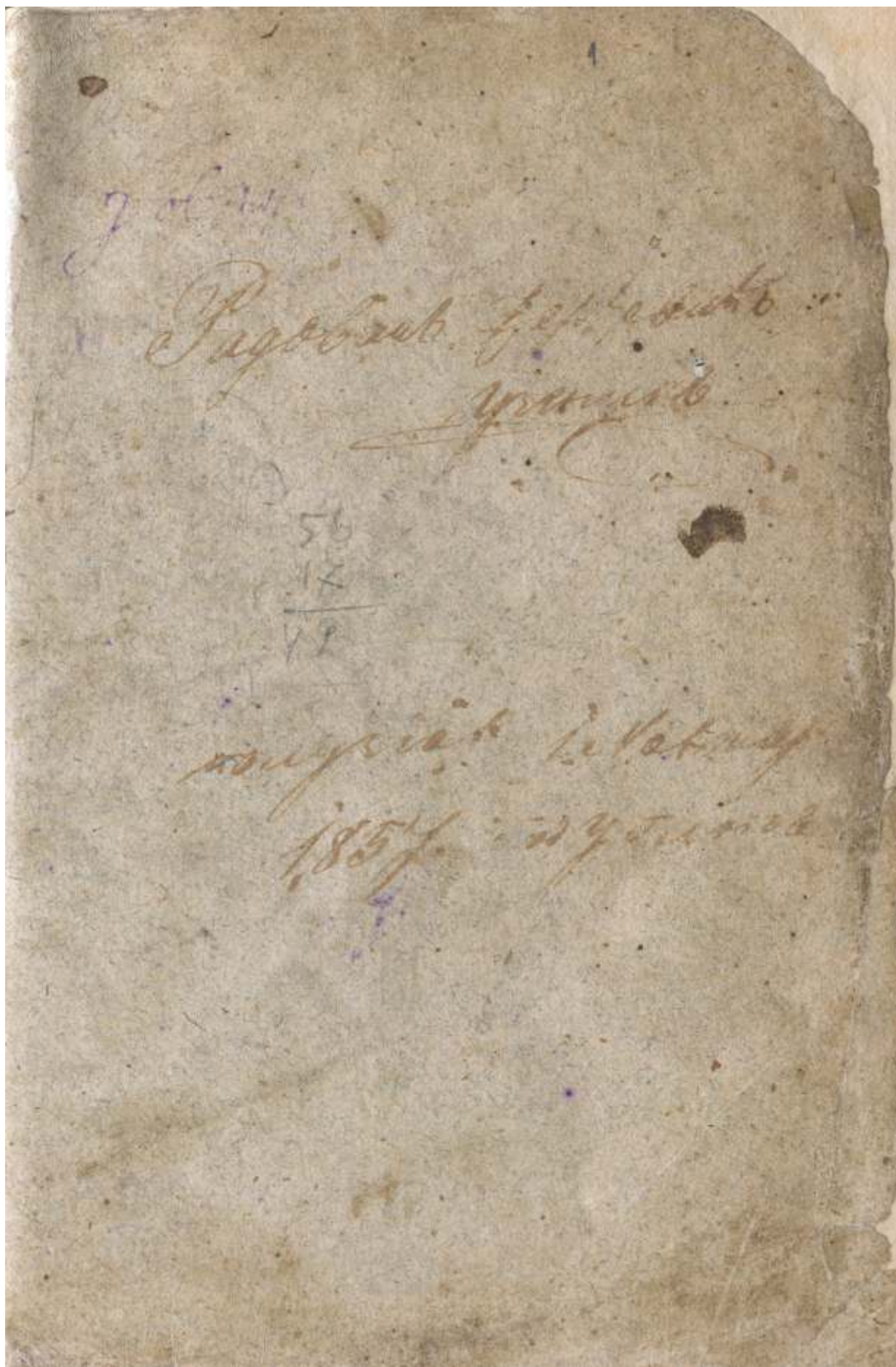

Во славу стѣла, ѣднносѣцныа, животворѣ-
 щѣа, ѣ нераздѣлимыа Трѣцы, Оца, ѣ Сна,
 ѣ стѣгѡ Дѣа: Повелѣнїемъ Блговѣрнагѡ
 Гдѣра ѣ Кнѣза Сѣрвскагѡ, **МИЛОША**
ФЕОДОРОВИЧА ОБРѢНОВИЧА, Бла-
 гословѣнїемъ же Превсѣщеннѣйшагѡ Архі-
 епѣпа Бѣлградскагѡ, ѣ всеа Сѣрвѣн Митро-
 полїта, Гдѣна ПЕТРА, напечатасѡ По-
 слѣдованїе сїе Молѣбныхъ Пѣнїй, въ
 Бѣлградѣ, въ Тѣпографїи Кнѣжеско-Сѣрв-
 ской, въ лѣто ѡ сотворѣнїа мїра 4371.
 ѡ Рождествѣ же по плѣти Бга Слѣва
 4471. Індїкта 41 мѣца Існїа.

1838

Кат. бр. 45 Часословъ во оупотребленіе с(вѣ)тыа православна церкве восточнаго вѣроисповѣданна, въ Бѣлградѣ 1857.

БЛАГОПОТРЕБНЫМЪ

ЕКТЕНІИ

ТЪЕСТЪ:

СОБРАНІЕ

БЛАГОПОТРЕБНЫХЪ

ПРОШЕНІИ

КО ВРЕМЕНИ И НУЖДАМЪ РАЗЛИЧНЫМЪ

ОУПОТРЕБЛЯЕМЫХЪ,

На прокомідіяхъ, на ектеніяхъ въ началѣ
бжтвенныхъ Литургій, и по ѿлїи.

Такожде оуказаніе Прокіменевъ, Апловъ,
ѿлїи, и Причастивъ, по приличеству
нзображенныхъ прошеній.

Блгословеніе стѣншаго Сѹнода Напечатася
во стѣн Кїевопечерской Лаврѣ.

Въ лѣто 4934.

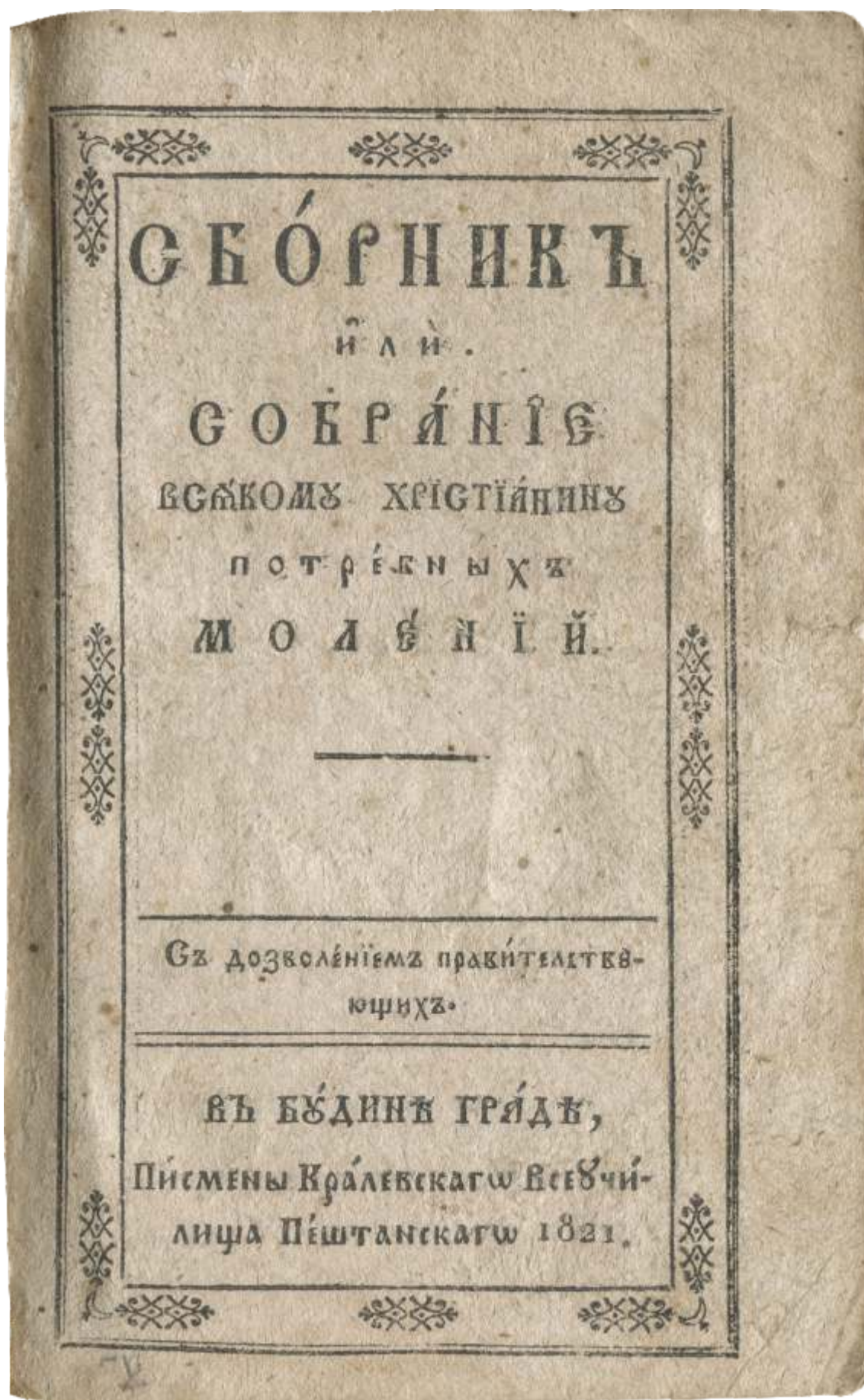
Ѡ М И РЪ, ВО ВРЕМѦ М ЕЖДОУСОБНЫМ
БРАНИ, И ОУТОЛЕНІИ И ПРЕСТАТІИ
ГАЗДОУОУВЪ, КРАМОУМЪ, И НЕСТРОЕНІИ
ВНЪТРЕНИХЪ ГРАДСКІХЪ.

КЪ НАШЕСТВІИ ВАРВАРЪ, И Ѡ
ИСКОРЕНЕНІИ ВСѦХЪ БЕЗБОЖНЫХЪ
ИЗЫКЪ.

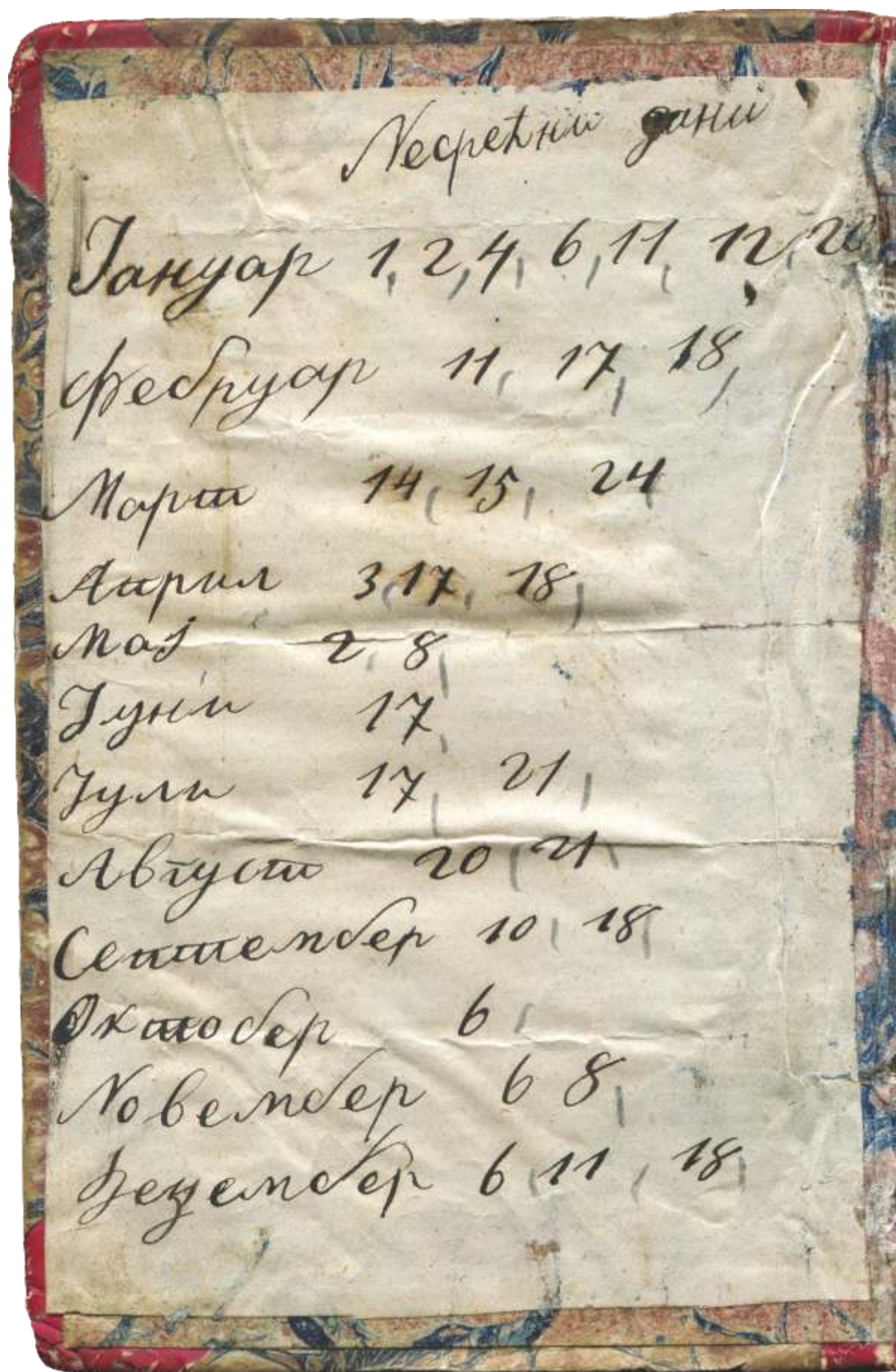
Ѡ СВОБОЖДЕНІИ ПОДЪ ИГОМЪ
РАБОТЫ АГАРАНСКІМ СЪЩИХЪ
ПРАВОВѢРНЫХЪ ХРІСТІАНЪ, Ѡ
ИСКОРЕНЕНІИ БГОПРОТІВСТВА
МАХОМЕТАНСКАГО, И Ѡ ИСПРО-
ВЕРЖЕНІИ ЦАРСТВА И ВЛАСТИ ИХЪ.

Ѡ ПОБѢДЪ НА ВСѦ ВРАГИ
ВО ВРЕМѦ БРАНИ.

Кат. бр. 46 Благопотребныя ектеніи тоестъ: собраніе благопотребныхъ прошеній ко времени и нѣждамъ различнымъ,
[код Дмитриа Феодосіа], [Венеција] 1764.

Кат. бр. 47 Сборникъ или Собрание всакогѣ христїанинѣ потребныхъ моленїи, въ Будинѣ Градѣ 1821.

кодъ мене в было іошпъ и прехій узрокъ шай,
што нисамъ съ новцемъ онако снабдѣвенъ было,
да бы имъ по начину други пушника богаше на
монастырѣ поклоне чинити могао. При свемъ
шомъ я самъ имао више прилика уверити се, да,
ако нисамъ више одъ други пушника, заиста да
нисамъ ни манѣ одъ нѣи у овомъ смотренію у-
чинію.

У надежди, да ће Высокославно Попечитель-
ство нарочито изъ наведеногъ узрока изволиши
и съ овимъ моимъ и шрудомъ и посломъ задо-
вольно быти, остаемъ, очекуючи нове за про-
дуженѣ наложеногъ ми посла милостиве запо-
вести, и далѣ

Высокославному Попечительству

У Београду
19. Ноемврія 1847.

на служби готовъ

ДМИТРИѢ АВРААМОВИЧѢ,
живописацѣ.

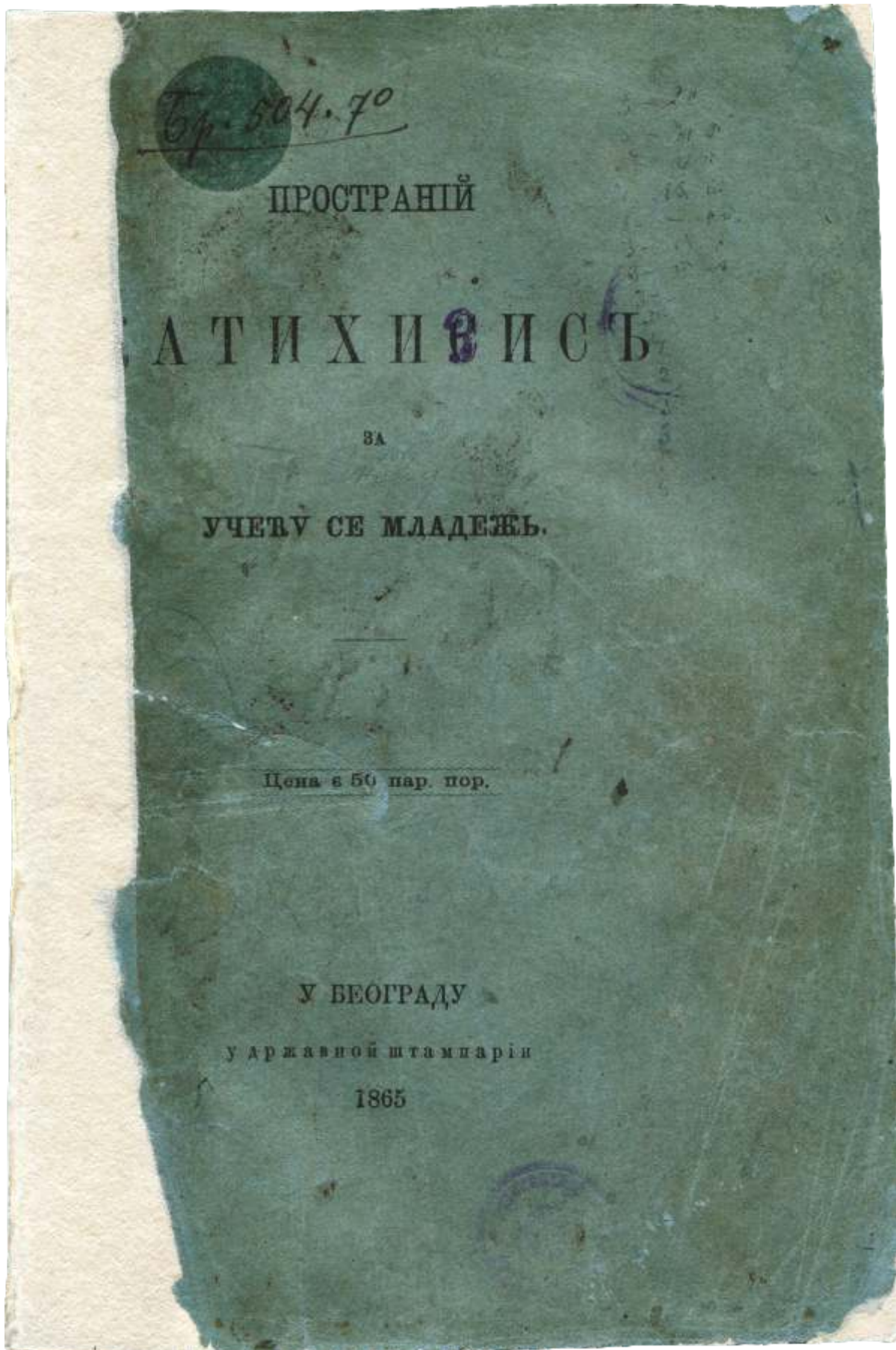
Завеса

Кога наредило је да се
 обрне ~~у~~ свјетоме манастиру
 у Манастиру из тог времена
 да се на свјетоме Београду
 Језуитима, Језуитима и
 манастирима и свјетоме, за
 што манастир своје пожу.
 Завеса се јавно износила и
 поветрала у манастиру, Ка-
 марица и да се заједно
 поштује без погубителне
 гласине и не свјетоме мана-
 стиру. Манастирима и
 се дају обр манастир за устојеницу
 1853 го. Завеса
 Комент

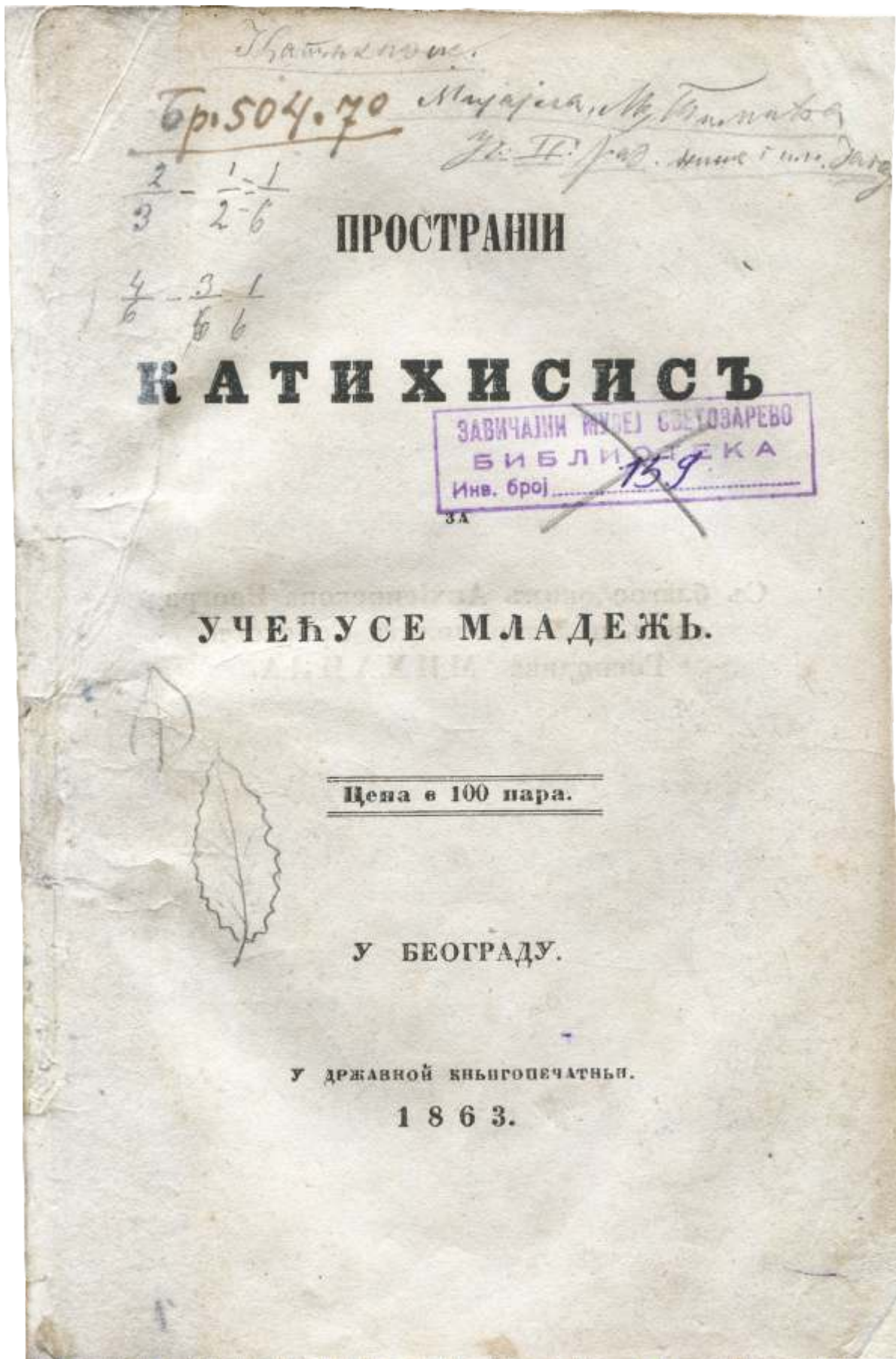
Кат. бр. 49 Чалтир, вѣ Бѣлградѣ 1857.

Ко славу стѣла, единосущна,
 животворѣща, и неразделима
 Троица, Оца, и Сина, и стѣго
 Дѣла: при **Б**лаговѣрномъ Го-
 сударѣ, **К**нязѣ Сербскомъ,
АЛЕКСАНДРѢ ВАРЯГОВИЧИЧѢ:
 Благословеніемъ же Превосищеннѣи-
 шимъ Архі-Епископа Бѣлградскаго
 и всея Сербіи Митрополита, Гдѣ-
 на **ПЕТРА**, напечатана книга сіа
ПСАЛТИРЬ, въ Бѣлградѣ, въ
 Печатни Княжества Сербіи, въ
 лѣто ѿ сотворенія міра 7326.
 ѿ рождества же по плоти Бѣга
 Слова 7113, Индикта 61.

Кат. бр. 50 Пространій катихисись за учећусе младежь, У Београду 1863 (корице издања из 1865)

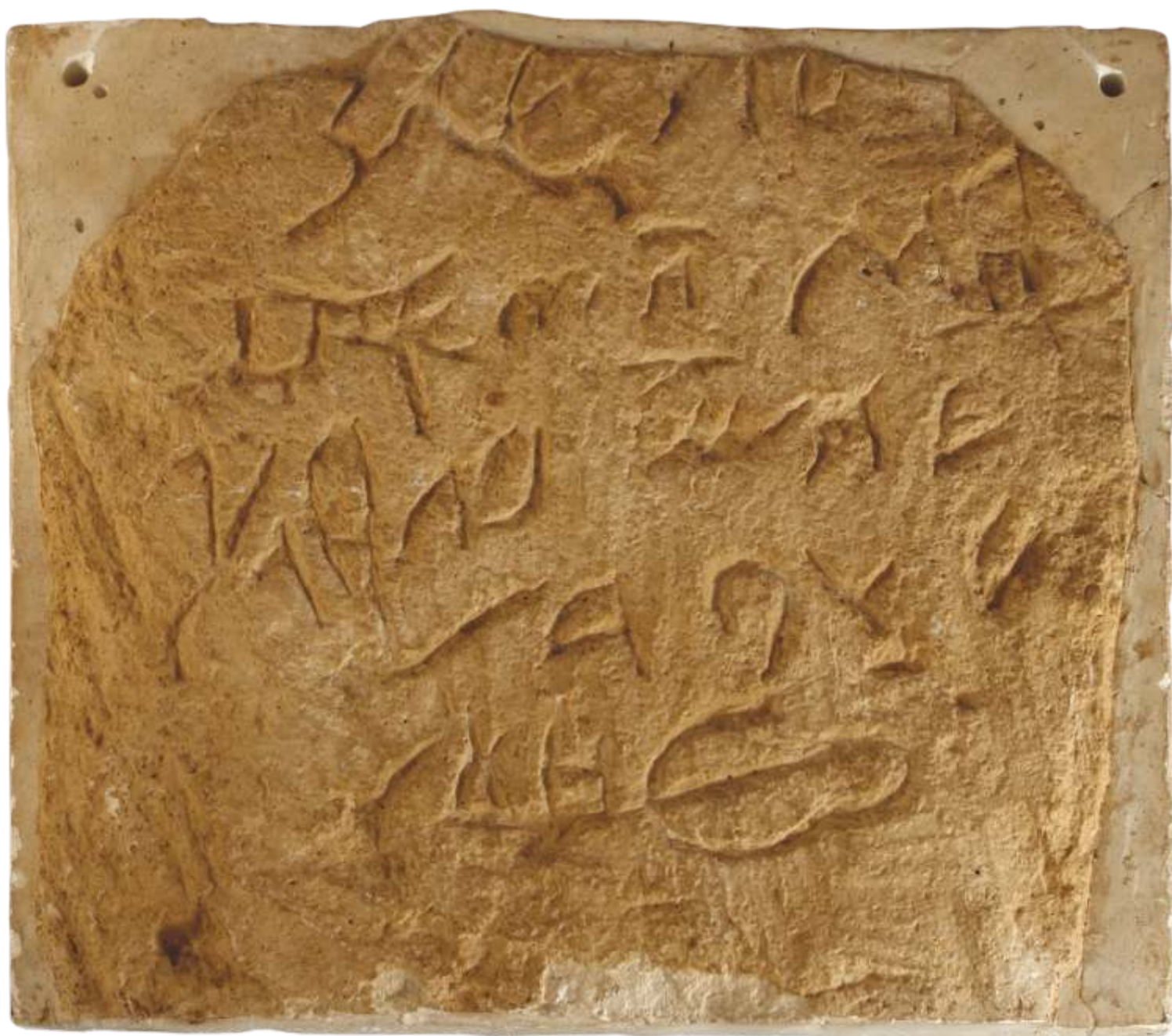

Кат. бр. 51 Максимов надгробник, Старо гробље Јагодина, 1830.

Кат. бр. 52 Натписна плоча, центар Јагодине, 1840-е

Кат. бр. 53 Надгробни натпис, клисура Црнице, 15. век

Кат. бр. 54 Надгробник, Глоговац – Крушар, 14–15. век

Кат. бр. 55 Надгробник, Глоговац – Крушар, 14–15. век

Кат. бр. 56 Болница и Стара црква, Јагодина, 1920–1930.

Кат. бр. 57 Приликом доласка Њ. В. Краља Петра I у Јагодину, 1908.

Прослава Св. Саве 1931.г у Учитељској школи Јагодинској.

Списак експоната

- 1. Свети апостол Петар**, Богородица (Блага Марија) Петрушка, 15. век, фреско-фрагмент, 28 x 27 cm, инв. бр. 1310
- 2. Владарска фигура**, Манастир Јошаница, 1430-е, фреско-фрагмент, 15 x 15 cm, инв. бр. 1265
- 3. Део ореола**, Манастир Јошаница, 1430-е, фреско-фрагмент, 10,5 x 9,5 cm, инв. бр. 1412
- 4. Позадина натписа**, Манастир Јошаница, 1430-е, фреско-фрагмент, 12,5 x 7 cm, инв. бр. 1420
- 5. Позадина натписа**, Манастир Јошаница, 1430-е, фреско-фрагмент, 9,5 x 8,5 cm, инв. бр. 1421
- 6. Свети ратник**, Манастир Јошаница, 1430-е, фреско-фрагмент, 15 x 8,5 cm, инв. бр. 1426
- 7. Свети ратник**, Манастир Јошаница, 1430-е, фреско-фрагмент, 15 x 12,5 cm, инв. бр. 1427
- 8. Богородица Тренодуза и Расцветали крст са криптограмима**, око 1700. и 15. век, темпера на дасци, 30 x 24 x 3 cm, инв. бр. 1241
- 9. Захарија Орфелин, Манастир Хиландар**, 1779, бакрорез, 50 x 75 cm, инв. бр. 88
- 10. Богородица Ахтирска**, 18. век, темпера на дасци, 29 x 38 cm, инв. бр. 2
- 11. Исус Христос Спаситељ**, 1920-е, уље на платну, 105 x 60, инв. бр. 408
- 12. Свети Никита**, Манастир Ресава, копирао Часлав Цолић 1984, 121 x 280 cm, инв. бр. 1234
- 13. Свадба у Кани**, Манастир Каленић, копирао Часлав Цолић 1984, 101 x 139 cm, инв. бр. 1235
- 14. Деспот Стефан Лазаревић**, Манастир Ресава, копирао Часлав Цолић 1984, 139 x 148 cm, инв. бр. 1236
- 15. Пренос моштију Светог Симеона Немање**, Манастир Сопоћани, копирао Милан Лађевић 1953, 209 x 348 cm, инв. бр. НМ 336
- 16. Свети Сава Српски**, Манастир Грачаница, копирао Душан Михаиловић 1956, 200 x 71 cm, инв. бр. НМ 424
- 17. Свети Теодор Тирон, Георгије и Теодор Стратилат**, Манастир Раваница, копирао Рајко Николић 1955, 200 x 229 cm, инв. бр. НМ 375
- 18. Архиепископ Данило Други и Свети пророк Данило**, Црква Богородице Одигитрије, Пећка патријаршија, копирао Шиме Перић 1960, 213 x 280 cm, инв. бр. НМ 622
- 19. Сабор Светог Симеона Немање и краља Милутина**, Црква Светог Димитрија, Пећка патријаршија, копирао Шиме Перић 1960, 222 x 330 cm, инв. бр. НМ 621

- 20. Ходочасничка ампула**, Солун,
13–15 век, олово, 5 x 7 cm, инв. бр. 1243
- 21. Крстионица Манастира Јошанице**, ливница Јеврема Поповића Јагодина,
19. век, бакар, R = 50 cm, инв. бр. 1280
- 22. Крст ручни**,
17–18. век, дуборез, ливење, 10,5 x 6,5 cm, инв. бр. 122
- 23. Камени крст**,
19. век, црвени камен, 18 x 10,5 cm, инв. бр. 161
- 24. Крст реликвијар**,
1875, бронза, 6 x 12,5 cm, инв. бр. 1247
- 25. Кадионица**,
1890, бронза, 13,5 x 11 cm, инв. бр. 1217
- 26. Кандило**,
19. век, бронза, h = 8,5 cm, инв. бр. 180
- 27. Довратник с розетом**, Свети Јован Главосек (Црница),
15. век, пешчар, 60 x 31 x 23 cm, инв. бр. 1233
- 28. Чатац**, реплика конзоле из Дечана, 1335,
2005, гипс, ливење, 20 x 22 x 21,5 cm, инв. бр. 1268
- 29. Diabolicus**, реплика конзоле из Дечана, 1335,
1960-е, гипс, ливење, 25,5 x 20 x 11,5 cm, инв. бр. 1308
- 30. Минеј за децембар (Тирић ЗМЈ 1/1,2)**, Кареја,
1330/40, рукопис, бифолион, пергамент, 200 x 290 cm, инв. бр. 1249
- 31. Минеј за децембар (Тирић ЗМЈ 1/3,4)**, Кареја,
1330/40, рукопис, бифолион, пергамент, 200 x 290 cm, инв. бр. 1250
- 32. Минеј за децембар (Тирић ЗМЈ 1/5,6)**, Кареја,
1330/40, рукопис, бифолион, пергамент, 200 x 290 cm, инв. бр. 1251
- 33. Цветни триод (Тирић ЗМЈ 2)**, Хиландар,
1350, рукопис, одерак, пергамент, 210 x 290 cm, инв. бр. 1252
- 34. Октоих монаха Дамјана (Тирић ЗМЈ 3)**, Хиландар,
1350/60, рукопис, бифолион, пергамент, 190 x 260 cm, инв. бр. 1253
- 35. Октоих (Тирић ЗМЈ 4)**, Хиландар,
око 1360, рукопис, бифолион, пергамент, 190 x 260 cm, инв. бр. 1254
- 36. Минеј за јануар (Тирић ЗМЈ 5)**, Хиландар,
око 1420, рукопис, фолио, хартија, 200 x 290 cm, инв. бр. 1255
- 37. Посни триод (Тирић ЗМЈ 6)**, Сланкамен,
око 1510, рукопис, фолио, хартија, 205 x 290 cm, инв. бр. 1256
- 38. Есфигменска повеља (1429)**,
копирао Живота Милановић 2006, 114 x 28,5 cm, инв. бр. 1394
- 39. Сергеј Смирнов, Краљева црква на Дедињу Архитектонско-археолошка расправа**,
1935, машинопис, хартија, 210 x 345 cm, инв. бр. 1261
- 40. Николај Краснов, Нацрт за ктиторски натпис Краљеве цркве на Дедињу**,
1934, оловка, хартија, 300 x 200,5 cm, инв. бр. 1262

41. **Послѣдованіе шолекна за болашаго,**
код Дидитрна Феодосіа [Венеција] [1763], инв. бр. 1349
42. **Послѣдованіе Шолекное Шнедошестъ Шбѣреваецинхъ Ш дѣховъ неинстхъ,**
рукопис, хартија, 160 x 190, 18. век, инв. бр. 1257
43. **Правило нже во с(ва)тхъ Оца нашего Спрѣдона,**
въ Венеціи 1802, инв. бр. 1340
44. **Послѣдованіе Шолекныхъ Пѣнн,**
въ Бѣлградѣ 1838, инв. бр. 1346
45. **Часословъ во оупотребленіе с(ва)тыа православніа церкви восточнаго вѣроисповѣданья,**
въ Бѣлградѣ 1857, инв. бр. 1327
46. **Благопотребныа ектеніи тоестъ: собраніе благопотребныхъ прошеній ко времени и нѣждамъ различнѣмъ,**
[код Дидитрна Феодосіа] [Венеција] 1764, инв. бр. 1335
47. **Сборникъ или Собрание всакоу хрїстїаннѣ потребныхъ шоленн,**
въ Бѣдинѣ Градѣ 1821, инв. бр. 1338
48. Д. Аврамовић, **Описаніе древностей србски у Светой (Атонской) Гори: съ XIII литографираны таблица,**
у Београду 1847, инв. бр. 1371
49. **Удлтирь,**
въ Бѣлградѣ 1857, инв. бр. 1399
50. **Пространій катихисисъ за учеѣусе младежь,**
у Београду 1863 (корице издања из 1865), инв. бр. 1386
51. **Максимов надгробник,** Старо гробље Јагодина,
1830, пешчар, 28 x 30 x 10 см, инв. бр. 1263
52. **Натписна плоча,** центар Јагодине,
1840-е, пешчар, 27 x 34 x 3,5 см, инв. бр. 1264
53. **Надгробни натпис,** клисура Црнице,
15. век, гипс-копија, 30 x 28 см, инв. бр. 1402
54. **Надгробник,** Глоговац – Крушар,
14–15. век, пешчар, 105 x 40 x 14 см, инв. бр. 1396
55. **Надгробник,** Глоговац – Крушар,
14–15. век, сига, 74 x 47 x 20 см, инв. бр. 1397
56. **Болница и Стара црква,** Јагодина,
1920–1930, разгледница, 13,9 x 9 см, инв. бр. 09_201
57. **Приликом доласка Њ. В. Краља Петра I у Јагодину,**
1908, разгледница, 13,8 x 8,8 см, инв. бр. 09_109
58. **Прослава Светог Саве у Учителској школи,** Јагодина,
1931, фотографија, 23,3 x 16,3 см, инв. бр. 18_612

ARS SACRA

Church Art from the Art Department Collections
of the Regional Museum in Jagodina

Exhibition catalogue

Jagodina 2019

Along with various activities in cabinets, depots and in the fieldwork, which often involve scientific research, one of the basic activities of a museum institution is to present results of its work through publications, conferences, lectures, media and, in particular, exhibitions of different concepts and contents, from permanent and temporary, to study and retrospective. The audience is now faced with the catalogue of a new, commemorative exhibition, made up of diverse material. The aim of this exhibition is to present to the expert and general public by exhibiting little-known and unknown exhibits the level of protection and study of the museum funds belonging to the sacred heritage, thus marking two important historical dates – the grand jubilee of the eighth anniversary of the autocephaly of the Serbian Orthodox Church and sixty-five years since the founding of the Regional Museum in Jagodina.

Ars sacra, sacred art, is a significant factor in both national and world cultural heritage, which is systematically studied in our country and presented to the public according to the highest standards. The exhibited material in the Gallery of the Regional Museum belongs to the collections of the Art Department of the Museum (manuscripts, old and rare books, cultic and religious objects, sculpture, icons, fresco fragments, copies of frescoes, epigraphy, architecture, photography, postcards), and the selection of exhibits sheds light on the complex circumstances of the collections' creation and indicates their diversity and overall cultural and historical significance. In terms of its concept and structure, this exhibition builds on the exhibition titled Church Treasuries in Jagodina, which was staged at the Regional Museum during the 2018 commemoration of the two centuries of the Old Church in Jagodina.

Catalogue

1. **St Apostle Peter**, The Virgin (St Marina) of Petrus, 15th Century, fresco-fragment, 28 x 27 cm, Inv. No. 1310
2. **Royal figure**, Monastery Jošanica, 1430s, fresco-fragment, 15 x 15 cm, Inv. No. 1265
3. **Part of Nimbus**, Monastery Jošanica, 1430s, fresco-fragment, 10,5 x 9,5 cm, Inv. No. 1412
4. **Background of inscription**, Monastery Jošanica, 1430s, fresco-fragment, 12,5 x 7 cm, Inv. No. 1420
5. **Background of inscription**, Monastery Jošanica, 1430s, fresco-fragment, 9,5 x 8,5 cm, Inv. No. 1421
6. **Holy Warrior**, Monastery Jošanica, 1430s, fresco-fragment, 15 x 8,5 cm, Inv. No. 1426
7. **Holy Warrior**, Monastery Jošanica, 1430s, fresco-fragment, 15 x 12,5 cm, Inv. No. 1427
8. **Virgin Threnodousa, Floral Cross with Cryptograms**, ca 1700 and 15th Century, tempera on wood, 30 x 24 x 3 cm, Inv. No. 1241
9. Zacharias Orfelin, **Monastery Chilandar**, 1779, engraving, 50 x 75 cm, Inv. No. 88
10. **Virgin Akhtyrka**, 18th Century, tempera on wood, 29 x 38 cm, Inv. No. 2
11. **Jesus Christ the Saviour**, 1920s, oil on canvas, 105 x 60, Inv. No. 408
12. **St Niketas**, Monastery Resava, Copied by Časlav Colić in 1984, 121 x 280 cm, Inv. No. 1234
13. **Marriage at Cana**, Monastery Kalenić, Copied by Časlav Colić in 1984, 101 x 139 cm, Inv. No. 1235
14. **Despot Stefan Lazarević**, Monastery Resava, Copied by Časlav Colić in 1984, 139 x 148 cm, Inv. No. 1236
15. **Transfer of Relics of St Symeon Nemanja**, Monastery Sopoćani, Copied by Milan Ladjević in 1953, 209 x 348 cm, Inv. No. HM 336
16. **St Sava the Serbian**, Monastery Gračanica, Copied by Dušan Mihailović in 1956, 200 x 71 cm, Inv. No. HM 424

17. Sts Theodore Teron, George and Theodore Stratelates, Monastery Ravanica,
Copied by Rajko Nikolić in 1955, 200 x 229 cm, Inv. No. HM 375

18. Archbishop Danilo II and St Prophet Daniel, Virgin Odegetria in Peć Patriarchate,
Copied by Šime Perić in 1960, 213 x 280 cm, Inv. No. HM 622

19. Synod of St Symeon Nemanja and King Milutin, St Demetrius in Peć Patriarchate,
Copied by Šime Perić in 1960, 222 x 330 cm, Inv. No. HM 621

20. Pilgrim Ampulla, Thessaloniki,
13–15th Centuries, lead, 5 x 7 cm, Inv. No. 1243

21. Font of the Monastery Jošanica, Foundry of Jevrem Popović in Jagodina,
19th Century, copper, R = 50 cm, Inv. No. 1280

22. Hand Cross,
17–18th Centuries, woodcut, casting, 10,5 x 6,5 cm, Inv. No. 122

23. Stone Cross,
19th Century, red marble, 18 x 10,5 cm, Inv. No. 161

24. Cross Reliquary,
1875, bronze, 6 x 12,5 cm, Inv. No. 1247

25. Thurible,
1890, bronze, 13,5 x 11 cm, Inv. No. 1217

26. Candle,
19th Century, бронза, h = 8,5 cm, Inv. No. 180

27. Doorpost with Rosette, St John Glavosek (Crnica),
15th Century, sandstone, 60 x 31 x 23 cm, Inv. No. 1233

28. Reader, replica of console from Dečani (1335),
2005, gypsum, casting, 20 x 22 x 21,5 cm, Inv. No. 1268

29. Diabolicus, replica of console from Dečani (1335),
1960s, gypsum, casting, 25,5 x 20 x 11,5 cm, Inv. No. 1308

30. Menaion for December (Tirić ZMJ 1/1,2), Karyes,
1330/40, manuscript, bifolion, parchment, 200 x 290 cm, Inv. No. 1249

31. Menaion for December (Tirić ZMJ 1/3,4), Karyes,
1330/40, manuscript, bifolion, parchment, 200 x 290 cm, Inv. No. 1250

32. Menaion for December (Tirić ZMJ 1/5,6), Karyes,
1330/40, manuscript, bifolion, parchment, 200 x 290 cm, Inv. No. 1251

33. Triodion (Tirić ZMJ 2), Chilandar,
ca 1350, manuscript, fragment, parchment, 210 x 290 cm, Inv. No. 1252

34. Octoechos of the Monk Damian (Tirić ZMJ 3), Chilandar,
1350/60, manuscript, bifolion, parchment, 190 x 260 cm, Inv. No. 1253

35. **Octoechos (Tirić ZMJ 4)**, Chilandar,
ca 1360, manuscript, bifolion, parchment, 190 x 260 cm, Inv. No. 1254
36. **Menaion for January (Tirić ZMJ 5)**, Chilandar,
ca 1420, manuscript, folio, paper, 200 x 290 cm, Inv. No. 1255
37. **Lent Triodion (Tirić ZMJ 6)**, Slankamen,
ca 1510, manuscript, folio, paper, 205 x 290 cm, Inv. No. 1256
38. **Esphigmenou Charter (1429)**,
Copied by Života Milanović in 2006, 114 x 28,5 cm, Inv. No. 1394
39. S. Smirnov, **Royal Church in Dedinje Architectural-archaeological treatise**,
1935, typewritten, paper, 210 x 345 cm, Inv. No. 1261
40. N. Krasnov, **Draft for Ktetorial Inscription of Royal Church in Dedinje**,
1934, pencil, paper, 300 x 200,5 cm, Inv. No. 1262
41. **Послѣдованіе Молебна за болашаго**,
код Димитриѣ Феодосіа, [Венеција] [1763], Inv. No. 1349
42. **Послѣдованіе Молебное Ѡнедощехъ ѠбѠрекленихъ Ѡ дѠховъ нечистыхъ**,
manuscript, paper, 160 x 190, 18th Century, Inv. No. 1257
43. **Правило иже во с(ва)тыхъ Оца нашего Спирідона**,
въ Венеціи 1802, Inv. No. 1340
44. **Послѣдованіе Молебныхъ Пѣннн**,
въ Бѣлградѣ 1838, Inv. No. 1346
45. **Часословъ во оупотребленіе с(ва)тыѣ православної церкви восточнаго вѣронповѣданья**,
въ Бѣлградѣ 1857, Inv. No. 1327
46. **Благопотребныѣ ектеніи тоестъ: собраніе благопотребныхъ прошенн ко вредени и нѣждацѣ различннцѣ**,
[код Димитриѣ Феодосіа] [Венеција] 1764, Inv. No. 1335
47. **Сборникъ или Собрание всакогѣ хрстіанинѣ потребныхъ моленн**,
въ Бѣдинѣ Градѣ 1821, Inv. No. 1338
48. Д. Аврамовић, **Описание древностій србски у Светой (Атонской) Гори: съ XIII литографираны
таблица**, у Београду 1847, Inv. No. 1371
49. **Ўалтирь**,
въ Бѣлградѣ 1857, Inv. No. 1399
50. **Пространій катихисисъ за учеѣусе младежь**,
у Београду 1863 (binding from 1865), Inv. No. 1386
51. **Tombstone of Maksim**, Old Cemetery in Jagodina,
1830, sandstone, 28 x 30 x 10 cm, Inv. No. 1263
52. **Inscribed Slab**, Center of Jagodina,
1840s, sandstone, 27 x 34 x 3,5 cm, Inv. No. 1264

53. *Funerary Inscription*, Gorge of Crnica,
15th Century, gypsum-copy, 30 x 28 cm, Inv. No. 1402

54. *Tombstone*, Glogovac – Krušar,
14–15th Centuries, sandstone, 105 x 40 x 14 cm, Inv. No. 1396

55. *Tombstone*, Glogovac – Krušar,
14–15th Centuries, tuff, 74 x 47 x 20 cm, Inv. No. 1397

56. *Hospital and Old Church*, Jagodina
1920–1930, postcard, 13,9 x 9 cm, Inv. No. 09_201

57. *On the Arrival of H. M. King Peter 1st in Jagodina*
1908, postcard, 13,8 x 8,8 cm, Inv. No. 09_109

58. *Celebration of St Sava in Teacher's College*, Jagodina
1931, photography, 23,3 x 16,3 cm, Inv. No. 18_612

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

069.51:73/76(497.11)(083.824)
7.046.3(497.11)(083.824)

ЦВЕТКОВИЋ, Бранислав, 1964-

Ars Sacra : свештена уметност из збирки Уметничког одељења Завичајног музеја у Јагодини : каталог изложбе / Бранислав Цветковић ; [фотографије Милосав Брајковић]. - Јагодина : Завичајни музеј, 2019 (Јагодина : Златна књига). - 98 стр. : илустр. ; 30 cm

На врху насл. стр.: Осам векова аутокефалности Српске православне цркве. - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Summary: Ars Sacra.

ISBN 978-86-85065-40-8

а) Завичајни музеј. Јагодина -- Збирка Уметничког одељења -- Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 279341836

ՆԱԽԿԱԴՐՈՒՄԻ ՄՄՅԵՅԻ ՅԱԳՈՒՄՆԱ

9 788685 065408